

Henkilötutkinnasta seuraamusselvitykseen

Toimintatutkimus Porin perusturvan yhteistoiminta-alueella

Aino Sirkka
Opinnäytetyö syksy 2011
Diakonia ammattikorkeakoulu
Diak Länsi, Pori
Terveysten edistämisen
koulutusohjelma
Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Sirkka, Aino.

Henkilötutkinnasta seuraamusselvitykseen. Toimintatutkimus Porin perusturvan yhteistoiminta-alueella

Pori, syksy 2011, 56 s., 3 liitettä.

Diakonia ammattikorkeakoulu, Diak Länsi, Pori.

Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelma, Sosionomi ylempi (AMK).

Opinnäytetyöni käsittelee nuorta rikoksentekijää koskevan lain uudistuksen vaatimia toimenpiteitä käytännön työssä. Uuden lain mukaan seuraamusselvityksen laatii rikosseuraamustyöntekijä niin, että hänellä on käytössään tiedot nuoren asiakkuudesta lastensuojelussa. Opinnäytetyöni tavoitteena on suunnitella malli lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen yhteistyölle työskenneltäessä alaikäisen rikoksentekijän kanssa. Lisäksi olen laatinut lomakkeen, jota lastensuojelun työntekijä voi käyttää tukena kerätessään seuraamusselvityksen sosiaalisen selvityksen osuuteen tarvittavia tietoja. Tämän lisäksi opinnäytetyöni tavoite on lisätä lastensuojelun työntekijöiden osaamista työskentelyssä nuoren rikoksentekijän kanssa. Lähestymistavaltaan opinnäytetyöni on toimintatutkimus, joka noudattaa syklimäistä kaavaa.

Lakimuutos astui voimaan 1.1.2011. Talvella 2010 laadin lomakkeen, joka otettiin käyttöön heti lakimuutoksen astuttua voimaan. Kevään 2011 aikana keräsin lisää teorialtetta siitä, mitkä ovat mahdollisia riskitekijöitä nuorisoriikollisuuteen ja miten nuoren ajautumista rikollisuuteen voitaisiin ehkäistä. Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsitellään laajasti niitä riskitekijöitä, jotka voivat vaikuttaa nuoren rikolliseen käyttäytymiseen. Tämä teorialteto on ollut pohjana, kun olen laatinut lomakkeen kysymyksiä, jotta lomakkeella saataisiin mahdollisimman kattava kuvaus nuoren elämäntilanteesta ja näin myös mahdollisista riskitekijöistä. Kevään aikana toteutin myös kaksi toimintatutkimuksen sykliä, joiden seurauksena lomake sai lopullisen muotonsa. Suunnittelemani toimintamalliin muutoksia ei tarvinnut tehdä.

Keväällä 2011 pidin Porin perusturvakeskuksen lastensuojelutoimiston työntekijöille koulutuksen siitä, miten uutta toimintamallia tulee toteuttaa, ja mitä asioita tulee ottaa huomioon seuraamusselvityksen sosiaalisen selvityksen osuutta laadittaessa.

Opinnäytetyöni tuloksina saatiin toimiva malli yhteistyöhön rikosseuraamuslaitoksen ja lastensuojelun yhteistyöhön seuraamusselvitysten laatimiseen. Lisäksi saatiin testattua lomake, jota lastensuojelun työntekijät voivat käyttää pohjana laatiessaan seuraamusselvityksen sosiaalisen selvityksen osuutta. Tämän lisäksi lisättiin lastensuojelun työntekijöiden tietoisuutta siitä, miten nuorta rikoksentekijää ja hänen perhettään tulisi tukea, jotta rikollisuuden uusimista pystyttäisiin ehkäisemään.

Avainsanat: Nuori rikoksentekijä, lastensuojelu, rikosseuraamuslaitos, sosiaalipalvelut, toimintatutkimus.

ABSTRACT

Sirkka, Aino.

From personal enquiry to criminal sanction clarification. Functionality study in co-operation district of Pori basic security

Pori, fall 2011, 56 pages., 3 appendices.

Diaconia University of applied sciences, Diak West, Pori.

Degree Program in Health Promotion, Master of Social Services.

My thesis is about how the procedures, required by the law reform regarding young offenders, are put in practice. By the new law it is required that criminal consequences clarification is done by an employee responsible of criminal sanction in the way that he/she has an access to information whether or not a young offender in question is a customer of child welfare office.

Objective of my thesis is to plan a model for the co-operation between child welfare office and criminal sanctions office when dealing with an under-aged perpetrator. In addition to that I have drawn out a form which a child welfare officer can use as a support when gathering the information from criminal consequences clarification needed for social settlement. In addition to this my thesis aims to increase the skills of the child welfare officers when they are dealing with young offenders. Method used is functionality study that follows a cyclic pattern.

The law reform took effect on 1.1.2011. During the winter of 2010 I drafted a form, which was put in use as soon as the amendment took effect. During the spring of 2011 I gathered more information on possible risk factors for becoming a young offender and how to prevent adolescents from being driven into criminal activities. On the theory section of my thesis I have widely handled those risk factors that might influence in criminal behaviour of adolescent. In order to make the form as thorough as possible regarding adolescents' life-situation and risk factors I used this data when drafting the form. During the spring I carried out two cycles of the functionality study and that was how the form got finalized. No changes were needed for the action plan I had planned.

In spring of 2011 I held a seminar for the child welfare officers of Pori on how the new operations model should be put in practice and what needs to be taken into consideration when a social settlement is being drawn up.

As a result of my thesis, a functioning operations model for co-operation between the criminal sanctions office and child welfare office, when drawing up a criminal consequences clarification, has been set up. In addition, a form which is used when a child welfare officer draws up a social settlement section of the consequences clarification was tested. Also, child welfare officers' awareness of how to support the young offender and his/her family in order to prevent new criminal actions, was increased.

Key words: young offender, child welfare, criminal sanctions' office, social services, functionality study

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	6
2. OPINNYTETYÖN TAUSTA	7
2.1. Opinnäytetyön tavoitteet	9
2.2. Toimintatutkimus	10
2.3. Henkilötutkinnasta seuraamusselvitykseen	11
2.3.1. Säädös henkilötutkinnasta	11
2.3.2. Säädös seuraamusselvityksestä	12
2.4. Keskeiset käsitteet	14
2.5. Rikostutkintaprosessin kulku	15
3. NUORI RIKOKSENTEKIJÄNÄ	22
3.1. Miksi nuori tekee rikoksia	22
3.1.1. Perinnöllisyys	23
3.1.2. Ympäristötekijät ja perimä	24
3.1.3. Sikiö- ja vauva-ajan riskitekijät	26
3.1.4. Vanhemmuuteen liittyvät riskitekijät	27
3.1.5. Lapsen kaltoinkohtelu	28
3.1.6. Sosiologiset selitykset	29
3.1.7. Suojaavia tekijöitä	30
3.2. Nuori rikosoikeusjärjestelmässä	31
3.3. Nuoren rikokset tilastoissa	33
3.4. Uudenlainen rikoskäyttäytyminen	35
3.5. Päihteet osallisen nuorten rikoksissa	36
3.6. Nuorten syrjäytyminen...	37
4. LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMET	41
4.1. Asiakassuunnitelma	42
4.2. Avohuollon sijoitus	43

4.3. Kiireellinen sijoitus	44
4.4. Huostaanotto	45
4.5. Nuoren rikoksentekijän tukeminen lastensuojelussa	45
5. PORIN PERUSTURVA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	47
6. TOIMINTATUTKIMUKSEN ETENEMINEN	49
6.1. Tutkimuksen eteneminen ja ensimmäinen sykli	50
6.2. Lomakkeen laadinta ja testaus	51
6.3. Koulutuspäivä lastensuojelutoimistolla	53
6.4. Tutkimuksen toinen sykli ja tulokset	54
7. POHDINTA	57
LÄHTEET	59
LIITTEET:	
LIITE 1. Lomake rikosseuraamusviraston pyytämää selvitystä varten nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämistä varten	63
LIITE 2. Kuvio seuraamusselvityksen laatimismallista	64
LIITE 3. Materiaalipaketti lastensuojelutoimiston koulutuspäivää varten	65
Kuvio 1. Rikostutkintaprosessin kulku	21
Kuvio 2. Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 2006	35
Kuvio 3. Vähintään kerran elämänsä aikana päihteitä käyttäneiden osuus, % Helsingin 13-16-vuotiaista.	37

1. JOHDANTO

Nuoren rikoksentekijän henkilötutkintaa koskevat säännökset olivat vanhentuneet ja puutteelliset. Tilanteen korjaamiseksi laki uudistettiin ja hallituksen esityksen mukaan säädettiin lait nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeuden valvonnasta, jotka tulivat voimaan 1.1.2011. Samalla kumottiin nuorista rikoksentekijöistä annettu laki. Lisäksi muutettiin rikoslain rangaistuksen määräämistä koskevaa 6 luvun 10§:ää, jossa ovat säännökset ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista. (HE 229/2009)

Yhteistyökäytäntöjen kehittäminen ja uusien toimintamallien omaksuminen vaatii ohjeistusta ja koulutusta. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli laatia Porin lastensuojelulle ohjeet siitä, mikä on lastensuojelun osuus rikosseuraamuslaitoksen laatimassa seuraamusselvityksessä sekä laatia lomake ja ohjeet lastensuojelun mahdollisesti tekemää selvitystä varten. Tarkoitus on myös mallintaa Porin kaupungin ja sen yhteistoiminta-alueen toimintatapa koskien nuoren rikoksesta epäillyn kanssa työskentelyä.

Teoriatiedon keskeisimpänä lähteenä on laki ja hallituksen esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Teoriatietoa nuoren rikoskäyttäytymisestä olen hankkinut tutustumalla useisiin tutkimuksiin ja alan kirjallisuuteen. Lisäksi tein yhteistyötä sekä lastensuojelun että rikosseuraamuslaitoksen edustajien kanssa. Seuraamuskannanottoon tarvittavan lomakkeen ensimmäisen kokeiluversion nuoren sosiaalisesta tilanteesta tein yhteistyössä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa.

Seuraamusselvityksellä on mahdollista vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen ja hänen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiinsa ohjaamalla häntä oikeiden palvelujen piiriin, koskien niin mielenterveyspalveluja kuin mahdollisesti nuorelle sopivan koulutusta tai työharjoittelupaikan etsimistä. Kun lastensuojeluviranomaiset saavat lisää tietoa siitä, miten työskennellä nuorten rikoksentekijöiden kanssa, on heillä parempi mahdollisuus vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Porissa alaikäisten tekemät rikokset käsitellään joka maanantaiaamu poliisilaitoksella syyttäjäpalaverissa. Poliisi tuo palaveriin edellisen viikon aikana alaikäisten tekemät rikokset tiedoksi. Asiat käydään läpi syyttäjän johdolla, jolloin syyttäjä ottaa jo valmiiksi kantaa siihen, miten rikosasian kanssa edetään. Palaveriin osallistuu edustaja sovittelutoimistosta, lastensuojelusta sekä rikosseuraamuslaitoksesta. Palaverissa sovitaan yhteistyössä, onko rikosta mahdollista sovittaa, käsitelläänkö asia lastensuojelussa, riittääkö rangaistukseksi poliisin kirjoittama sakko ja mikäli rikos käsitellään oikeudessa, tarvitaanko seuraamusselvitystä.

Uudessa laissa säädetään, että esitutkintaviranomaisen (poliisin) on 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuori on kirjattu nuorena rikoksesta epäiltynä esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään, ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle sekä rikosseuraamuslaitokselle ellei esitutkintaa ole lopetettu. Saatuaan tiedon nuoren rikoksesta, syyttäjän on 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta voidaan tuomita muuta kuin sakkoa. Rikosseuraamuslaitoksen on 30 vuorokauden kuluessa syyttäjän pyynnöstä arvioitava käytössään olevien tietojen perusteella sitä, miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voidaan edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään rikoksiin. (HE 229/2009)

Rikosseuraamuslaitoksen tulee yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia tiedot nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista. (HE 229/2009)

Porissa henkilötutkinnat laadittiin lastensuojelutoimistossa. Toimiston sisällä tehtävä oli jaettu niin, että mikäli nuori rikoksesta epäilty on lastensuojelun asiakkuudessa, laatii henkilötutkinnan hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Mikäli

nuori ei ole lastensuojelun asiakkuudessa, laati henkilötutkinnan lastensuojelun päivystyksen sosiaaliohjaaja.

Porissa yhteistyö poliisin, syyttäjän, sovittelutoimiston, rikosseuraamuslaitoksen ja lastensuojelun välillä toimii kokemukseni mukaan hyvin. Keskustelu on avointa, jolloin eri ammattiryhmät tukevat sekä toistensa työtä että asiakkaan etua. Tarkoitus on, ettei nuori joudu käymään monessa eri virastossa, vaan hänen asiansa hoidetaan yhdessä paikassa. Syyttäjäpalaverissa syyttäjä voi suoraan ohjata rikosasian sovitteluun, jolloin sovittelutapaaminen on myös lastensuojelutoimenpide. Näin toimitaan usein varsinkin silloin kun kyseessä on esim. vahingonteko tai lievä pahoinpitely. Onnistunutkaan sovittelu ei kuitenkaan sulje pois oikeuskäsittelyn mahdollisuutta.

Nuoren rikoksestaepäillyn tilanteen selvittämistä koskevassa laissa säädetään seuraamusselvityksen laatimisesta. Kyse on nuoren rikoksestaepäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämisestä sekä sen nojalla tehtävästä, syyteharkintaa ja seuraamuksen määrittämistä koskevasta arvioinnista. Seuraamusselvityksessä arvioidaan sitä, miten seuraamusvalinnalla voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. Seuraamusselvityksessä kartoitetaan lisäksi sitä, mitkä mahdolliset avohuollon palvelut tukisivat parhaiten nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia. Näin ollen seuraamusselvityksellä on myös terveyttä edistävä vaikutus.

Nuoren sosiaalisen tilanteen arviointia koskevan selvityksen tekee kunnan sosiaaliviranomainen. Vanhan lain mukaisen henkilötutkinnan korvaavan seuraamusselvityksen laatii rikosseuraamuslaitos. Uudessa laissa säädetään eri viranomaisten velvollisuuksista ja toimivaltuuksista nuoren rikoksestaepäillyn asian käsittelyn eri vaiheissa. Selvityksen tekemisen yhteydessä pohditaan myös sitä, millä tukitoimenpiteillä nuoren elämäntilannetta voitaisiin parantaa. Näihin toimenpiteisiin tulee ryhtyä mahdollisimman pikaisesti. Laki tuli voimaan 1.1.2011. (HE 229/2009)

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteet ovat:

1. Lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen yhteistyön mallintaminen seuraamusselvitysten laatimisessa Porin kaupungin perusturvan yhteistoiminta-alueella.
2. Työvälineen kehittäminen seuraamusselvitysten sosiaalisen selvityksen tueksi.
3. Lastensuojelutoimiston henkilöstön ammatillisen osaamisen lisääminen nuorten rikosasioissa.

Opinnäytetyössäni olen suunnitellut sellaisen yhteistyömallin lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen välille, että nuori rikoksentekijä saa samanlaisen palvelun koko Porin yhteistoiminta-alueella. Lisäksi laadin lomakkeen, jota lastensuojeluviranomainen voi käyttää pohjana haastattellessaan nuorta ja tämän perhettä sosiaalista selvitystä varten. Lomake tallennettiin asiakastietojärjestelmään niin, että se pystytään tarvittaessa tallentamaan nuoren asiakastietoihin. Tavoitteena on lomakkeen laatimisen ja yhteistyön mallintamisen lisäksi kirkastaa sosiaalisia selvityksiä laativille lastensuojelun työntekijöille seuraamusselvityksen merkitystä. Seuraamusselvityksessä otetaan kantaa siihen, tarvitseeko nuori ehdollisen vankeuden lisäksi valvontaa sosiaalisen selviytymisensä tueksi. Selvitystä laadittaessa on mahdollista ohjata nuorta tarvittaviin palveluihin. Lastensuojelun tarjoamien avohuollon tukitoimien lisäksi nuorta voidaan ohjata kunnan tarjoamien muiden palvelujen piiriin.

Tavoitteena on, että seuraamusselvitystä tekevät työntekijät ymmärtävät seuraamusselvityksen tärkeyden sekä miten sillä voidaan vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen. Sosiaalisen selvityksen laatiminen on melko pieni osuus yksittäisen sosiaalityöntekijän työstä, mutta kaikki lastensuojelun avohuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijä ja -ohjaajat tulevat niitä kuitenkin jonkin verran laatimaan. Opinnäytetyössäni toteutan toimintatutkimustyyppisen tutkimuksen siitä, miten

suunnittelemani yhteistyömalli käytännössä toteutuu ja helpottaako se työn sujuvuutta. Tutkimuksessa haastattelen keskeisiä yhteistyökumppaneita ja raportoin kehittämishankkeen vaiheet, muutokset ja sujuvuuden.

2.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, jonka tarkoituksena on tulkita ja muuttaa vallitsevia käytäntöjä. Tutkimuksella etsitään ratkaisuja esimerkiksi yhteiskunnallisiin, sosiaalisiin ja eettisiin ongelmiin. Olennaista toimintatutkimuksessa on se, että tutkija ja tutkittavat osallistuvat aktiivisesti tutkimukseen. Toimintatutkimuksen tavoitteena on saada aikaan jokin muutos tutkittavassa kohteessa, kuitenkin niin, ettei tutkimusta tekevällä tutkijalla ole muutoksessa suoraan toteuttavaa eikä johtavaa roolia. (Kuula 1999, 204-207.)

Toimintatutkimuksen sanotaan olevan enemmänkin tutkimusstrateginen lähestymistapa, kuin varsinainen tutkimusmenetelmä. Sille on tunnusomaista juuri tutkimuksen ja toiminnan samanaikaisuus. Toimintatutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena on tutkia ja kehittää ihmisten yhteistoimintaa. (Aaltola & Valli 2010, 214-215.)

Toimintatutkimus sopii opinnäytetyöni perustaksi, koska se antaa valmiuksia työn kehittämisen oppimiseen. Tähän prosessiin valitsin toimintatutkimuksen koska työni on kehittämishanke, jolla pyrin kehittämään työtapaa, jonka itse hyvin tunnen, mutta jota en tällä hetkellä tee. Mallin suunnittelussa ovat mukana ne henkilöt, jotka tekevät kyseistä työtä päivittäin. Yhdessä suunniteltu toimintatapa sitouttaa ihmiset toimimaan sovitulla tavalla. Toimintatutkimuksessa saadaan esiin myös sellainen sanaton ammattitaito, joka ei välttämättä tulisi muuten esille. Yhteistyössä tehdyssä mallissa varmistuu, ettei millekään toimijataholle koidu toimintamallista kohtuutonta haittaa tai työtaakkaa.

Toimintatutkimuksen keskeinen piirre on reflektiivisyys, mikä ilmenee muu muassa siten, että toimintatutkimusta hahmotellaan itsereflektiivisenä kehänä, jossa toiminta, toiminnan havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat

toisiaan. Tästä muodostuu toimintatutkimuksen spiraali, jonka mukaisesti myös opinnäytetyöni etenee. (Aaltola & Valli 2010, 221)

Toimintatutkimuksen ero perinteiseen tutkimukseen on se, että perinteisessä tutkimuksessa pyritään mahdollisimman objektiiviseen tietoon, jolloin tutkija tulkitsee kohdetta välimatkan päästä. Toimintatutkimuksessa tutkija on mukana yhteisössä ja tekee itse ehdotuksia ja aloitteita, sekä vaikuttaa kohdeyhteisössä. Toimintatutkimuksessa on tarkoituksena, että tutkija ottaa raporteissaan huomioon myös muiden mukana olleiden kommentit ja huomiot. Parhaimmillaan tutkijan raportissa tulee kuulluksi kaikkien tutkimuksen asianosaisten äänet. Tämän toteutin työssäni haastattelujen muodossa. (Aaltola & Valli 2010, 223)

2.3 Henkilötutkinnasta seuraamusselvitykseen

2.3.1 Säädos henkilötutkinnasta

Henkilötutkintaa koskeva säännöstö on ollut epäselvä ja sitä on tulkittu kuntakohteisesti. Epäselvää on ollut myös se, kuka henkilötutkintaa pyytää, mikä taho sen tekee ja millaisissa tapauksissa. Henkilötutkinnan luonteen ja vaikutuksen vuoksi pyytäjistä ja laatijasta tulisi olla selkeä säännös. Vaikka henkilötutkinnan tarkoitus ei ole lainsäädännössä ollut selvä, ovat käytännöt olleet kuitenkin melko vakiintuneita. Henkilötutkintaa on käytetty tuomioistuimelle tarkoitettuna asiantuntijalausuntona, jossa arvioidaan seuraamusten vaikutusta nuoren elämäntilanteeseen ja otetaan kantaa valvonnan tarpeellisuuteen. Lisäksi henkilötutkintahaastattelua tehtäessä on voitu ohjata nuorta oikeudenkäyntiin liittyvissä asioissa. Haastattelutilannetta on voitu pitää myönteisenä interventiona nuoren elämäntilanteeseen. (HE 229/2009)

Nuorista rikoksentekijöistä annettu asetus on edellyttänyt, että henkilötutkinta tulisi tehdä kaikista alle 21-vuotiaista rikokseen syyllistyneistä. Käytännössä henkilötutkintaa ei kuitenkaan ole tehty lievemmistä rikoksista. Henkilötutkintasiakirjan puuttuminen ei kuitenkaan yksiselitteisesti tarkoita sitä, ettei nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista tilannetta ole selvitetty ollenkaan. Lastensuojelun

edustajalla on mahdollisuus esittää suullisesti tietoja ja näkökulmia nuoren elämäntilanteesta myös oikeudenkäynnissä. (HE 229/2009)

Aikaisemmin voimassa ollut lainsäädäntö henkilötutkinnan laatimisesta ei ottanut huomioon sitä, että mikäli nuoren rikos on vain kertaluontoinen hairahdus, voi henkilötutkintatyypinen selvittely olla nuorelle kiusallista tai jopa haitallista. Lisäksi ei ollut tarkoituksenmukaista käyttää viranomaisten voimavaroja nuoren elämän laajaan selvittelyyn, mikäli rikoksesta seuraa vain sakkorangaistus. (HE 229/2009)

Aikaisemmin säännöksessä ei säädetty ollenkaan siitä, mitä henkilötutkinnassa on selvitettävä ja minkälaisia tietoja siinä on hankittava. Niin ikään säännökset henkilötutkinta-asiakirjan muodosta olivat riittämättömät. Tietosuojaa koskevat säännökset puuttuivat kokonaan. (HE 229/2009)

Yhtenä vanhan sääntelyn suurimpana heikkoutena voidaan pitää sitä, että se ei liittänyt toisiinsa henkilötutkintaa ja rikoksestaepäilylle tarpeellisia tukitoimia ja palveluita, joilla voitaisiin edistää nuoren henkilön elämänhallintaa ja mahdollisesti parantaa hänen mahdollisuuksiaan selvittää jatkossa rikoksia tekemättä. Ohjausta on saatettu antaa henkilötutkintaa laadittaessa, mutta sitä ei ole erikseen määritelty laissa. Välittömästi teon jälkeen tapahtuvan nuoren rikoksestaepäilyn sosiaalisen tilanteen selvittämisen ja tarvittavien tukitoimien varmistamisen tulee olla säännönmukaista. Sosiaalisen tilanteen selvittämisen yhteydessä hankittuja tietoja voidaan käyttää myös syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. (HE 229/2009)

2.3.2 Säädös seuraamusselvityksestä

Syyttäjä pyytää seuraamusselvitystä kaikista alle 21-vuotiaista nuorista rikoksesta epäilyistä, mikäli rikoksesta on mahdollista tuomita sakkoa ankarampi rangaistus. Poliisin on toimitettava tieto nuoresta rikoksestaepäilystä syyttäjän tietoon 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun rikos on kirjattu poliisin tiedostoon. Syyttäjän tulee pyytää seuraamusselvitystä rikosseuraamuslaitokselta 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun hän on saanut poliisilta tiedon rikoksesta. Porissa tieto nuoren rikok-

sesta tulee sekä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän että lastensuojeluviranomaisten tietoon joka maanantaisessa syyttäjäpalaverissa. (HE 229/2009)

Esitutkinta ja alustava syyteharkinta on siis tehtävä nuoren kohdalla nopeasti. Tämän katsotaan olevan nuoren edun mukaista, koska nuoren elämäntilanne saat-
taa muuttua nopeasti. On kohtuutonta rangaista elämänsä suunnan korjannutta nuorta esim. vuoden takaisesta nuoruuden virheestä. (HE 229/2009)

Seuraamusselvityksen laatii rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Hänellä on kuitenkin oikeus pyytää nuoren tietoja lastensuojelusta. (HE 229/2009). Opinnäytetyössäni olen laatinut lastensuojelulle lomakkeen, jota on mahdollista käyttää tukena annettaessa tietoja nuoren sosiaalisista olosuhteista. Toivottavaa olisi, että työntekijä tapaisi nuoren ja hänen huoltajansa yhdessä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa ja käyttäisi lomaketta vain haastattelun tukena. Mikäli yhteistä tapaamista on mahdoton järjestää, voi työntekijä vain täyttää lomakkeen ja toimittaa rikosseuraamuslaitokselle.

Seuraamusselvityksestä tulee käydä ilmi mm. nuoren perhesuhteet, huoltajat, onko nuori huostassa, koulunkäynti tai -käymättömyys, päihteidenkäyttö, vanhempien päihteidenkäyttö, kaverisuhteet sekä nuoren ja hänen huoltajiensa suhtautuminen rikokseen. Tärkeää on myös tieto nuoren mahdollisesta päihde- tai mielenterveyskuntoutuksesta. Olennaista selvityksen laatimisessa on sosiaaliviranomaisen ammattitaito ja tieto nuoren olosuhteista, koska selvityksen laatimiseen liittyy myös mahdollisuus ohjata nuori tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Nuorelle suunniteltavat ja järjestettävät tukitoimet, sekä sosiaali- että terveyspalveluissa, ovat seuraamusselvityksen laatimisessa yksi olennainen vaihe. Lain mukaan ko. tiedot on annettava salassapitovelvollisuuden estämättä. (HE 229/2009)

Seuraamusselvityksessä otetaan kantaa myös siihen, että mikäli nuori tuomitaan ehdolliseen vankeuteen, tarvitseeko tämä valvontaa sosiaalisen selviytymisensä tueksi. Selvityksessä on mahdollista kiinnittää huomiota sellaisiin seikkoihin, jotka voisivat johtaa nuoren tuomitsemiseen vain sakkoihin, jättää syyttämättä tai tuomitsematta. Ehdollinen vankeusrangaistus, josta jää merkintä rikosrekisteriin, saattaa hankaloittaa nuoren hakeutumista joihinkin koulutuksiin ja ammatteihin.

Seuraamusselvityksellä saattaa siis olla merkittävä vaikutus nuoren tulevaisuuteen. (HE 229/2009)

2.4 Keskeiset käsitteet

Tässä luvussa esittelen keskeiset käsitteet, jotka ovat olennaisia opinnäytetyössäni.

Nuori rikoksesta epäilty on henkilö, jonka epäillään syylistyneen rikokseen 15 - 20-vuotiaana. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2 §)

Nuoren rikos on rikos, jonka tekijäksi epäillään tai rikokseen syylliseksi todettu on tekohetkellä ollut 15 - 20-vuotias. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2 §)

Seuraamusselvityksellä tarkoitetaan nuoren rikoksesta epäillyn syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävää arviointia. Seuraamusselvitys on oikeudenkäyntiä varten laadittava kirjallinen lausunto nuoren elämäntilanteesta. Selvitys tehdään oikeuden pyynnöstä alle 21-vuotiaalle rikoksesta epäillylle, kun teosta voi oikeudessa tulla sakkoa suurempi rangaistus. Selvitys antaa oikeudelle tärkeää tietoa ja näkemystä nuoren elämäntilanteesta. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2 §)

Sosiaaliviranomaisella tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 6§:n 1 momentissa tarkoitettua kunnan monijäsenistä toimielintä. Tässä työssä tällä tarkoitetaan Porin kaupungin lastensuojelutoimistoa. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2 §)

Syyttäjäpalaveri on viikoittain poliisilaitoksella järjestetty tapaaminen poliisin, syyttäjän, sovittelutoimiston, rikosseuraamusviraston työntekijän ja lastensuojeluviranomaisen kesken. Palaverikäytäntö on Porissa aloitettu jo 3.3.2003. Käytäntöä

on ollut suunnittelemassa suuri joukko poliisin, sosiaalialan ja silloisen kriminaalihuollon edustajia.

Rikosasioiden sovittelun tarkoituksena on tarjota rikoksen osapuolille mahdollisuus toistensa kohtaamiseen ja rikoksesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kohtaamisessa ovat mukana vapaaehtoiset koulutetut sovittelijat, joita ohjaavat sovittelutoimiston työntekijät. Sovittelussa ei ratkaista asian rikosoikeudellista puolta, mutta sovittelu voi vaikuttaa mahdolliseen rangaistusseuraamukseen siten, että rangaistusta lievennetään tai rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan. (Sovittelu i.a.)

Aloitteen sovittelusta voi tehdä kumpi tahansa rikoksen osapuolista, alaikäisen vanhemmat, poliisi, syyttäjä tai sosiaaliviranomainen. Rikosasioiden sovittelun tarkoituksena on tarjota rikoksen osapuolille mahdollisuus toistensa kohtaamiseen ja rikoksesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. (Sovittelu i.a.)

2.5 Rikostutkintaprosessin kulku

Rikoksen tapahtuttua rikosprosessi alkaa rikosilmoituksen tekemisestä, jonka voi tehdä kuka tahansa, jolla on tietoa tapauksesta. Rikosilmoituksen voi tehdä henkilökohtaisesti poliisiasemalla, puhelimitse, kirjeitse, suoraan rikoksen tapahtumapaikalla tai joissain tapauksissa internetissä. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

- Esitutkinta

Poliisi suorittaa esitutkinnan, jossa selvitetään mitä on tapahtunut, kuka/ketkä ovat rikoksen tekijöitä, olosuhteet jossa rikos on tehty ja mitä vahinkoa sillä on kenellekin aiheutettu. Esitutkintaan kuuluu esim. asiaan liittyvien henkilöiden kuulustelua ja rikospaikkatutkintaa. Jos rikoksen tekijä on nuori, alle 15 - 17-vuotias, lastensuojeluviranomainen on mukana esitutkinnassa eli turvaamassa nuoren oikeaa kohtelua kuulustelun aikana. Porissa alaikäisten kuulusteluun osallistuu virka-aikana lastensuojelutoimiston virka-aikaisen päivystyksen sosiaaliohjaaja tai sosi-

aalityöntekijä ja virka-ajan ulkopuolella Satakunnan sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

- Syyteharkinta

Poliisi toimittaa esitutkintapöytäkirjat syyttäjälle syyteharkintaa varten. Syyttäjä arvioi esitutkintapöytäkirjan perusteella, nostaako hän syytteen vai ei. Jos syyte nostetaan, syyttäjä jättää oikeudelle haastehakemuksen. Porissa syyttäjä tekee syyteharkintaa alustavasti jo viikoittaisessa syyttäjäpalaverissa, kun on kyseessä alaikäisen tekemä rikos. Näin tieto alaikäisen rikosepäilystä tulee lastensuojeluviranomaisten tietoon nopeasti. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

- Oikeuskäsittely

Oikeudessa tuomioistuin päättää onko syytetty syyllinen rikokseen vai ei. Jos henkilö todetaan syylliseksi, määrätään hänelle seuraamuksena tuomio. Tuomarilla ja syyttäjällä on oikeuskäsittelyssä käytössään seuraamusselvitys. Tuomio ei ole lainvoimainen, mikäli seuraamusselvitystä ei ole tehty. Tuomiosta on mahdollista valittaa ylempiin oikeusasteisiin. Lastensuojeluviranomaisella on oikeus tulla kuulluksi oikeuskäsittelyssä. Uuden lain nojalla myös rikosseuraamustyöntekijä kutsutaan oikeuskäsittelyyn. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

- Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15 - 17-vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori, jos sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi rangaistukseksi. Nuorisorangaistus rinnastetaan ankaruudeltaan ehdolliseen vankeuteen. Sen tarkoitus on edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Tuomioistuin voi tuomita nuorisorangaistusta neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Nuorisorangaistus koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävistä tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään että työhön perehtymisestä. Nuorisorangaistuksen toimeenpanee rikosseuraamuslaitos. Nuoren valvojana toimii rikosseuraamuslaitoksen virkamies. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Nuorisorangaistusprosessi alkaa, kun syyttäjä pyytää rikosseuraamuslaitosta laatimaan nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on arvioida nuorisorangaistukseen tuomitsemisen tarkoituksenmukaisuus. Nuorisorangaistusta käytetään suhteellisen harvoin. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Nuorisorangaistuksen lähtökohtana on eri tahojen yhteistyö. Rikosseuraamuslaitos laatii nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman yhteistyössä nuoren, hänen huoltajansa sekä sosiaaliviranomaisen kanssa. Toimeenpanosuunnitelman perustana ovat yhteisessä tapaamisessa, nuoren haastattelussa, huoltajan kuulemisessa ja eri viranomaisilta saadut tiedot. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Päätöksen nuorisorangaistukseen tuomitsemisesta tekee tuomioistuin. Nuorisorangaistus koostuu valvontatapaamisista, valvonnassa suoritettavista tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään ja työhön perehtymisestä. Yksittäisen nuorisorangaistuksen sisältö määritellään tuomioistuimen vahvistamassa toimeenpanosuunnitelmassa. Nuorisorangaistusta suoritetaan laaditun aikataulun mukaisesti enintään kahdeksan tuntia viikossa. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Nuorisorangaistukseen voi kuulua myös työhön perehtymistä, mikäli nuori on esim. työtön. Työhön perehtyminen suoritetaan erillisessä perehtymispaikassa. Perehtymispaikka valitaan siten, että siellä työskentely tukee mahdollisimman hyvin nuoren mahdollisia opinto- tai urasuunnitelmia. Rikosseuraamuslaitos tekee sopimuksen perehtymispaikan kanssa. Työelämään perehtyminen voi koostua esimerkiksi koulutusmahdollisuuksien selvittämisestä, opiskelupaikan hakemisesta tai työelämän pelisääntöjen läpikäymisestä valvojan kanssa (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Tehtävät ja ohjelmat toteutetaan rikosseuraamuslaitoksessa laaditun käsikirjan ja siihen perustuvan koulutuksen mukaisesti. Käytettävä aika ja tapa vaihtelevat yksilöllisesti, nuoren henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Mahdollista on käyttää muitakin rikosseuraamuslaitoksen hyväksymiä ohjelmia, kuten ryhmämuotoisia suuttumuksenhallinta- ja liikenneturvakursseja käymällä näihin tarkoituksiin suunniteltuja keskusteluja. Tavoitteena on nuoren muutoksen tukeminen vaikut-

tamalla ehkäisevästi uusintarikollisuuteen liittyviin tekijöihin. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Ennen rikoskeskusteluja voidaan toteuttaa motivoivat keskustelut, jotka sisältävät viisi teemaa. Nuoren kanssa käsitellään rikoksiin syylistymiseen liittyvää ongelman tunnistamista sekä halua ja tarvetta muutokseen. Lisäksi pohditaan nuoren kanssa hänen valmiuttaan päättää muutoksesta sekä tehdään suunnitelmaa sen toteuttamiseksi. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Rikoskeskusteluissa käsitellään nuoren ja hänen läheistensä suhtautumista rikoksiin, pohditaan rikosten seurauksia ja haetaan vaihtoehtoja. Lisäksi tarkastellaan päihteiden käytön yhteyttä rikoksiin. Suurin osa nuorten tekemistä rikoksista tehdään päihteiden vaikutuksen alaisena. Rikoskeskusteluissa käsitellään myös laajemmin ongelmatilanteita ja opetellaan ongelmanratkaisua sekä oman mielipiteen ilmaisemista muita loukkaamatta. Rikoskeskustelut sisältävät kahdeksan teemaa. Nuoren tarpeen mukaan opetellaan ja harjoitellaan sosiaalisia taitoja, kuten toisten auttamista, empatian osoittamista tai ryhmänpaineeseen vastaamista. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Keskusteluissa suuttumuksen hallinnasta on seitsemän teemaa, joiden avulla opetellaan suuttumuksen vähentämistä ja kontrollointia. Tässä osiossa opetellaan tunnistamaan suuttumusta ja sen kehittymistä sekä tätä kautta hallitsemaan omaa käyttäytymistä. Osiossa pohditaan myös aggressiivisen käyttäytymisen seurauksia. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Liikennekeskustelujen neljässä teemassa kartoitetaan aluksi liikennesrikoksia. Siitä keskusteluja syvennetään liikenneturvallisuustiedolla sekä rikosten syiden ja vaihtoehtoisten toimintamallien pohtimisella. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Päihdekartoituksen jälkeen päihdekeskusteluissa voidaan edetä kahdella vaihtoehdoisella tavalla. Ne voidaan toteuttaa motivoivien keskustelujen mukaisesti tutkimalla päihteidenkäyttöön liittyvän ongelman tunnistamista, nuoren halua muutokseen, valmiutta päättää muutoksesta ja suunnitelmaa muutoksen toteuttamiseksi. Vaihtoehtoisesti päihdekeskustelut voivat sisältää tiedon lisäämistä päihteistä ja

hoitomahdollisuuksista, pohdintaa käytön eri puolista, riskitilanteista sekä rikosten ja päihteidenkäytön välisestä yhteydestä. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Yhteiskuntaosiossa tavoitteena on edistää nuoren kiinnittymistä yhteiskuntaan ja vähentää syrjäytymisriskiä. Käsiteltäviä asioita ovat velat, työelämä, opiskelu, kunnan peruspalvelut, oikeusturva, varusmies- ja siviilipalvelus sekä eläminen suomalaisessa kulttuurissa. Kohteet valitaan nuoren tarpeiden perusteella. Menetelmänä sovelletaan mallia ongelmanratkaisusta, jota on aiemmin opeteltu rikoskeskusteluissa. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Nuorisorangaistuksen käyttö on kuitenkin toistaiseksi ollut vähäistä. Tänä vuonna nuorisorangaistuksen käyttö on jonkin verran virkistynyt, ja lakimuutosten uskotaan lisäävän nuorisorangaistukseen tuomitsemista. Nuorisorangaistus on kaikessa kattavuudessaan parempi vaihtoehto kuin ehdoton vankeus. Nuorisorangaistus rinnastuu ankaruudessaan ehdolliseen vankeuteen, mutta on tiiviimpi ja nuoren selviytymistä paremmin tukeva. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

- Ehdollinen vankeus ja valvonta

Tuomioistuimien voi tuomita nuoren ehdollisen vankeuden lisäksi valvontaan. Valvonnan tarkoitus on tukea nuoren sosiaalista selviytymistä sekä ehkäistä uusia rikoksia. Uudessa laissa valvonta-aika lyhenee, mutta valvonta tiivistyy. Valvonta-aika on yksi vuosi ja kolme kuukautta entisen 1-3 vuoden sijaan. Valvonnan tarpeellisuuteen otetaan kantaa seuraamusselvityksessä, joten seuraamusselvityksellä on merkittävä rooli nuoren rangaistusta harkittaessa ja näin ollen nuoren tulevaisuuden kannalta.

Valvojana voi toimia rikosseuraamuslaitoksen työntekijä tai ns. apuvalvoja. Hyvän valvontasuhteen perustana on luottamuksellinen suhde nuoreen. Valvojan tärkeimpiä tehtäviä ovat nuoren motivoiminen rikoksettomaan elämään, nuoren tukeminen ja huolehtiminen siitä, että nuori suorittaa rangaistuksensa ehtojen ja määräysten mukaisesti. Valvontatapaamisissa voidaan käsitellä muita, nuoren elämäntilanteeseen, ja erityisesti nuoren rikoksiin liittyviä kysymyksiä. Valvontatapaamisille on tultava selvänä, mahdollinen päihteiden käyttö voidaan tarpeen

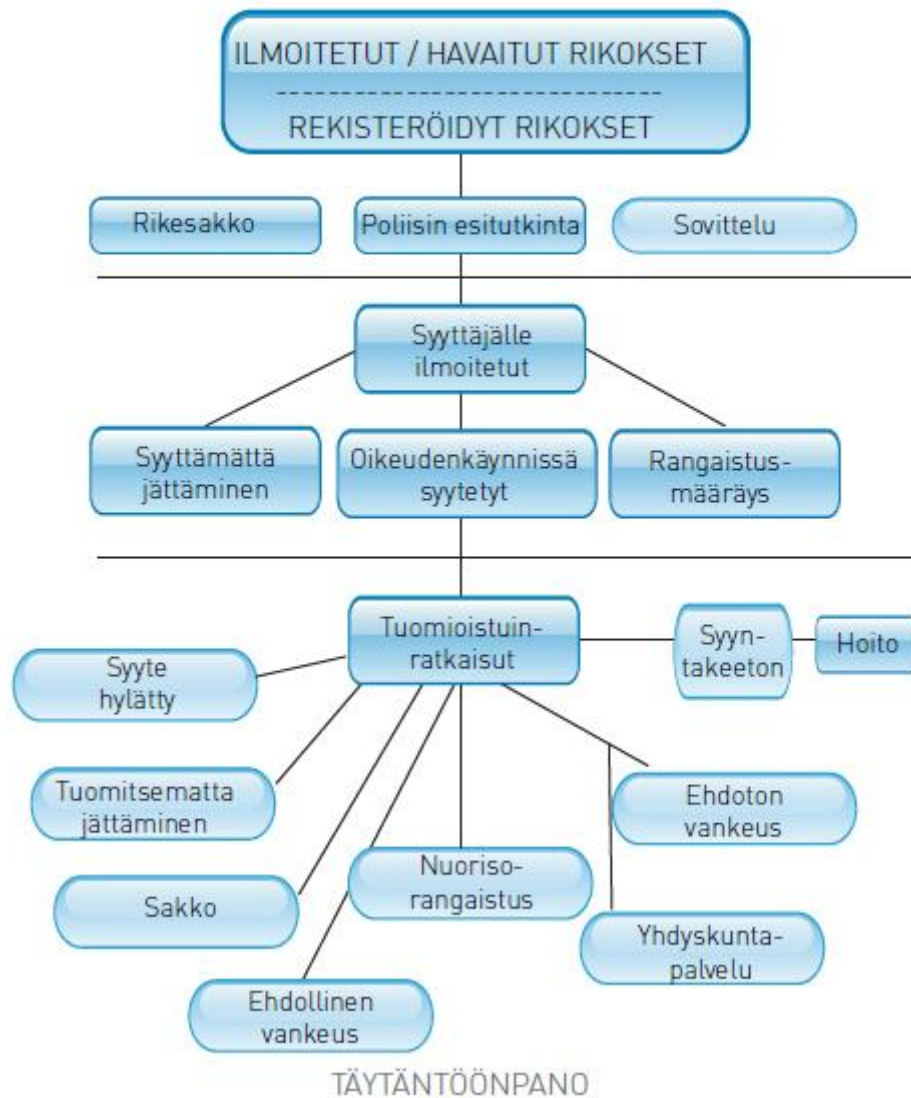
tullen todentaa puhalluttamalla, virtsa- tai sylkitestillä tai mahdollisuuksien mukaan verinäytteellä. Rikkomuksista saattaa seurata valvonta-ajan pidentäminen. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Nuorella on mahdollisuus käydä valvojansa kanssa läpi rikoskeskusteluja koskeva työskentelyohjelma. Ohjelma voi sisältää myös päihteitä, ongelmanratkaisua, sosiaalisia taitoja, suuttumuksenhallintaa, yhteiskuntatietoutta ja liikennekäyttäytymistä koskevia työskentelyohjelmia nuoren tarpeiden mukaan. Ohjelma valitaan niin, että se tukee kyseisen nuoren tarpeita. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Valvonnan alkaessa arvioidaan riskejä, tarpeita ja voimavaroja, joita valvottavalla on sen hetkisessä elämäntilanteessaan. Arvioinnin pohjalta laaditaan nuoren kanssa yhdessä yksilöllinen valvontasuunnitelma, jossa määritellään valvonta-ajan tavoitteet ja keinot. Valvontakäynneillä käsitellään suunnitelman mukaisesti ennalta sovittuja teemoja esimerkiksi keskusteluiden ja tehtävien avulla. Myös erilaiset ryhmät ja kurssit ovat valvonta-aikana mahdollisia. Valvonnan tarkoitus on tukea valvottavaa hänen omissa muutospyrkimyksissään. Valvontaan voi sisältyä yhteistyötä sekä valvottavan läheisten että eri viranomaisten kanssa. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden lisäksi valvojina toimii yksityisvalvojia, jotka rikosseuraamuslaitoksen ohjauksessa hoitavat osan ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnoista. Käytännössä yksityisvalvojia on ainakin Porin yhteistoiminta-alueella melko vähän. Mikäli nuori on asiakkuudessa lastensuojeluun, on mahdollista että valvojana toimii hänen oma sosiaalityöntekijänsä. (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

RIKOSPROSESSIN KULKU

Kuva 1 (Rikosseuraamuslaitos i.a.)

3 NUORI RIKOKSEN TEKIJÄNÄ

3.1 Miksi nuori tekee rikoksia

Nuoret ovat osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnalliset olosuhteet vaikuttavat heihin yhtä vahvasti kuin muihinkin. Viime vuosien aikana yhteiskunnassamme on tapahtunut paljon muutoksia eri elämänaloilla. Yhteiskuntaelämä vaikuttaa myös nuorisorikollisuuteen.

1990-luvun lama aiheutti laajaa työttömyyttä, mikä jatkuu edelleen. Osa väestöstä kärsii toimeentulo-, mielenterveys- ja päihdeongelmista. Tämän myötä myös lasten ja nuorten elinolot ovat vaikeutuneet. Lastensuojelutoimenpiteet ovat lisääntyneet ja sijoitettujen lasten määrä kasvaa muutaman prosenttiyksikön vuosivauhdilla. Perheiden hyvinvoinnilla on selvä vaikutus nuoren rikolliseen ja antisosiaaliseen käyttäytymiseen (ks. luku 3.1.4). Kriminologia ei kuitenkaan tunnista yksinkertaista yhteyttä taloudellisen laman ja rikosten kokonaismäärän välillä. Lama merkitsi kuitenkin monille jakoa turvallisen menneisyyden ja epävarman tulevaisuuden välillä. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 7-9.)

Yksi merkittävä muutos yhteiskunnassamme on maahanmuuton lisääntyminen. Vaikka Suomessa on prosentuaalisesti melko vähän maahanmuuttajia, on määrän kasvu ollut nopeinta koko Euroopassa. Suurin osa maahanmuuttajista asuu Etelä-Suomessa ja suurin osa heistä on nuoria. Täten yhteiskunnan monikulttuuristuminen koskettaa erityisesti nuoria. Nuoret kohtaavat uudet kulttuurit eri tavoin kuin aikuiset. Myönteisten kohtaamisten lisäksi tästä seuraa helposti myös rasismia ja konflikteja. Myös maahanmuuttajanuorten rikollisuus on kasvussa, ja mieltäväksi jääkin, pystytäänkö suomalaisessa kriminaalipolitiikassa ottamaan huomioon maahanmuuttajien erityistarpeet. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 9.)

Maahanmuuttopolitiikan lisäksi myös alkoholipolitiikalla on suora yhteys nuorten tekemien rikosten lisääntymiseen. Alkoholin helppo saatavuus ja halpa hinta lisäävät nuorten humalajuomista, mikä taas altistaa nuoren sekä rikoksen uhriksi et-

tä tekijäksi. Suurin osa nuorten tekemistä rikoksista tehdään humalassa (ks. kap-pale 3.5.)

Syitä siihen, miksi nuori ajautuu rikoskierteeseen, on pohdittu paljon erilaisissa tutkimuksissa. Rikollisuuden syitä pohdittaessa tulee ottaa huomioon sekä yksilö-että yhteiskuntatasoiset tekijät sekä näiden vuorovaikutus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkijat Janne Kivivuori ja Päivi Honkatukia ovat koonneet aiheesta tutkimuksia toimittamaansa tutkimuskokoelmaan. Tutkimuksista käy ilmi, että jo sikiöajalla on vaikutusta rikollisuuden kehitykseen. On myös todettu, että antisosiaalinen käyttäytyminen on periytyvä ominaisuus. (Jokela 2006, 104.)

3.1.1 Perinnöllisyys

Antisosiaalinen käyttäytyminen voi olla hyvin erilaista ja ilmenemismuodot muuttuvat luonnollisesti iän myötä. Päiväkotiiässä puhutaan tottelemattomuudesta, teini-iässä antisosiaalisuuteen liittyy usein varastelua ja ilkivaltaa. Aikuisen antisosiaalinen käytös tarkoittaa usein päihteiden väärinkäyttöä, perheväkivaltaa ja muita rikoksia. (Jokela 2006, 104.)

Tutkimusten mukaan antisosiaalisen käytöksen periytyminen riippuu siitä, minkä tyyppisestä käytöksestä on kyse. Antisosiaalisuus jaetaan usein kahteen tyyppiin, aggressiiviseen ja ei-aggressiiviseen. Edelliseen liittyy toisiin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja jälkimmäiseen lähinnä normirikkomuksia. Aggressiivisen antisosiaalisuuden on todettu olevan periytyvämpää kuin ei-aggressiivisen. (Jokela 2006, 104.)

Toinen perinnöllisyyteen mahdollisesti vaikuttava tekijä on tunteettomuus. Tämä tarkoittaa sosiaalisten tunteiden, esimerkiksi syyllisyyden, empatian ja katumuksen puutetta. Tutkimusten mukaan antisosiaalisuuden periytyminen on noin 30 % silloin, kun siihen ei liity tunteettomuutta. Tunteettoman antisosiaalisuuden periytyminen taas noin 81 %. Tutkimukset viittaavat siihen että perinnöllisyys on erilaista eri antisosiaalisuuden muodoissa. (Jokela 2006, 104-105.)

Nuorisorikollisuuden näkökulmasta antisosiaalisuuteen liittyy vahvasti ikä. Aikuisuudessa tai lapsuudessa normirikkomuksia tehdään melko vähän. Nuoruusiässä kiellettyihin tekoihin syyllistyy kuitenkin niin moni, että normirikkomusten on katsottu kuuluvan nuoren elämään. Poikkeavampi on sellainen nuori, joka ei tee kiellettyjä tekoja. Näin ollen nuorena rikoksiin syyllistyvät sellaisetkin nuoret, joilla ei lapsuudessa ole ollut antisosiaalista käyttäytymistä. Normirikkomuksiin syyllistyvät henkilöt voidaankin tämän perusteella jakaa kahteen ryhmään antisosiaalisen käyttäytymisen jatkuvuuden perusteella. Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne, joilla antisosiaalisuutta ilmenee jo lapsuudessa, ja se jatkuu läpi nuoruuden, aikuisikään saakaa eri muodoissa. Tähän ryhmään on arvioitu kuuluvan noin 5 % väestöstä ja heillä antisosiaalisuus ilmenee useilla elämän aloilla, kuten kotona, koulussa ja parisuhteessa. Toiseen ryhmään kuuluvat ne nuoret, jotka syyllistyvät rikoksiin vain nuoruudessaan. Tähän ryhmään näyttäisi kuuluvan jopa enemmistö teini-ikäisistä. (Jokela 2006, 106-107.)

3.1.2 Ympäristötekijät ja perimä

Nuorisorikollisuutta tarkasteltaessa on todettu, että perimällä on vaikutusta siihen, miten ympäristötekijät vaikuttavat käyttäytymisen kehittymiseen. Ympäristötekijöinä pidetyt ilmiöt eivät aina ole vain ympäristötekijöitä, vaan niihin liittyy myös yksilön perinnölliset taipumukset. Tällöin puhutaan GE-yhteisvaihtelusta, eli geenien (gene) ja ympäristön (environment) yhteisvaihtelusta. Tämä voidaan jakaa kolmeen eri mekanismiin: passiiviseen, reaktiiviseen ja aktiiviseen. (Jokela 2006, 108.)

- Passiivinen GE-yhteisvaihtelu

Tämä tyyppi syntyy, kun vanhempien tarjoama kasvuympäristö riippuu perinnöllisistä taipumuksista. Vanhempien taipumukset vaikuttavat lapseen sekä suoraan (geeniperimä) että epäsuoraan (vanhempien perimä vaikuttaa ympäristötekijöihin, joissa lapsi kasvaa). Vanhempien ankaran ja epäjohdonmukaisen kasvatustyylin on osoitettu myötävaikuttavan lapsen antisosiaalisuuteen. Tämä ei kuitenkaan aina

tarkoita sitä, että vanhempien kasvatustyyli määrittäisi lapsen kehityksen. Esimerkiksi syy lapsen väkivaltaisuuteen voi johtua joko vanhemman aggressiivisesta kasvatuksesta tai siitä, että lapsi on perinyt vanhemmaltaan taipumuksen aggressiivisuuteen. (Jokela 2006, 109.)

- Reaktiivinen GE-yhteisvaihtelu

Reaktiivisesta yhteisvaihtelusta on kyse silloin, kun yksilön perinnölliset tekijät aiheuttavat muissa ihmisissä reaktioita. Esimerkiksi lapset, jotka käyttäytyvät aggressiivisesti, ovat usein epäsuosittuja ikätoveriensa keskuudessa. Tämä on nähtävissä myös lapsen ja vanhemman välillä. Vanhemman kasvatustyyli voi olla seurausta lapsen käytöksestä. Jos lapsi käyttäytyy hankalasti, voi vanhempi reagoida tähän omaksumalla ankaramman kasvatuksen. (Jokela 2006, 110.)

- Aktiivinen GE-yhteisvaihtelu

Tällä yhteisvaihtelutyypillä tarkoitetaan sitä, että yksilö omalla käytöksellään, joko ajautuu tai hakeutuu tiettyihin ympäristöihin. Yksi nuorisoriikollisuuteen liittyvä peruskysymys havainnollistaa tätä tyyppiä hyvin. ”Johtuuko oman rikollisuuden ja kavereiden rikollisuuden voimakas korrelaatio siitä, että kaveriryhmä opettaa tulokkaalle rikollisuutta, vai hakeutuuko nuori, jolla on taipumus antisosiaaliseen käyttäytymiseen, toisten kaltaistensa seuraan?” Mikäli perinnölliset taipumukset vaikuttavat ystäväpiiriin valintaan, on kyse aktiivisesta GE-yhteisvaihtelusta. Sama ilmiö näyttäisi vaikuttavan myös puolison valintaan. Antisosaalisen käyttäytymisen on todettu vaikuttavan puolisojen valintaan huomattavasti enemmän kuin muiden persoonallisuuden piirteiden. Tällä ilmiöllä on selvä vaikutus myös lasten antisosiaalisuuden kehittymiseen. Antisosaalisen äidin lapsella on todennäköisesti myös antisosiaalinen isä, ja tämä kasaa perheen lapselle sekä perimään, että varhaislapsuuden kasvuympäristöön liittyviä riskejä. (Jokela 2006, 110-111.)

Mikään yksittäinen perintö- tai ympäristötekijä ei kuitenkaan yksistään määrää antisosiaalisen persoonallisuuden kehittymistä. Ne muodostavat vain riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä ja vaikuttavat näin antisosiaalisen kehityksen todennäköisyy-

teen. Perinnöllisillä tekijöillä on todistettu olevan osuus antisosiaalisuuden kehitymisessä. Antisosiaalisuus on kuitenkin hyvin monimuotoinen ilmiö, ja näin ollen antisosiaalisuuden eri puolet voi olla eri tavoin perinnöllisiä. Perinnöllisyyden vaikutus näyttäisi olevan suurinta sellaisessa antisosiaalisuuden muodossa, joka alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu aikuisikään saakka, ja johon liittyy väkivaltaisutta, tunteettomuutta ja välinpitämättömyyttä. (Jokela 2006, 112-117.)

Lapsuudesta saakka antisosiaalisesti käyttäytyvä henkilö voi maksaa yhteiskunnalle kymmenkertaisesti sen, mitä keskivertokansalainen. Antisosiaalisen persoonallisuuden kehittymisen ymmärtämisellä on näin ollen suuri yhteiskunnallinen merkitys. Biologisten riskien tunnistaminen ja hyväksyminen eivät tee ongelmista väistämättömiä, vaan antavat mahdollisuuden puuttua antisosiaaliseen käytökseen ajoissa ja mahdollisesti muuttaa kehityksen suuntaa. Perinnölliset taipumukset eivät siis määrää kehityksen lopputulosta, vaan vain vaikuttavat suuntautumisen todennäköisyyteen. (Jokela 2006, 117.)

3.1.3 Sikiö ja vauva-ajan riskitekijät

Jo sikiövaiheessa lapsi altistuu monille riskitekijöille. Äidin ruokavalio, tupakointi, päihteidenkäyttö ja jopa äidin odotusaikainen stressi saattavat altistaa sellaisille oireille, jotka näkyvät vasta vuosien päästä altistumisesta. Äidin alkoholinkäyttö saattaa aiheuttaa lapselle alkoholioireyhtymän, joka ilmenee kasvuhäiriönä ja pysyvänä keskushermoston toimintahäiriönä. Tämä tarkoittaa lapsen kannalta kasvamisesta päihdeongelmaisen äidin kanssa kärsien samalla alkoholialtistuksen aiheuttamista keskushermoston vaurioista. Yhteisvaikutuksena nämä saattavat aiheuttaa oppimishäiriötä ja epäsuotuisissa olosuhteissa syrjäytymistä ja antisosiaalista kehitystä. Kyse ei siis ole vain sikiöaikaisista vaurioista, vaan myös päihdeongelmasta kärsivien vanhempien vanhemmuuteen liittyvistä ongelmista. (Haapasalo 2006, 126.)

Äidin huumeidenkäyttö vaikuttaa kasvavaan sikiöön vahvasti. Itse huumeaineen lisäksi sikiöön vaikuttaa myös huumeita käyttävän äidin huono yleiskunto, infek-

tiot ja usein puutteellinen ravitseminen. Runsaasti päihteitä käyttävillä äideillä on usein myös psykososiaalisia ongelmia ja taloudellisia vaikeuksia eikä juurikaan sosiaalista tukea. Päihdeperheissä esiintyy keskimääräistä enemmän väkivaltaa ja lapsen laiminlyöntiä. Nämä ovat riskitekijöitä antisosiaalisen persoonallisuuden kehittämisessä. Tutkimusten mukaan myös synnytyskomplikaatiot ja pikkuvauvan pahoinpitely, esimerkiksi ravistelu, saattavat aiheuttaa neurologisia ongelmia, kouluvaikeuksia ja käytöshäiriöitä. (Haapasalo 2006, 126-129.)

3.1.4 Vanhemmuuteen liittyvät riskitekijät

Teini-ikäisten vanhempien lapset ovat tutkimusten mukaan alttiimpia antisosiaaliselle käytökselle. On myös todettu, että äidin iällä on merkitystä erityisesti poikalasten antisosiaalisen käytöksen kehittymiselle. Tämän uskotaan liittyvän siihen, että pojat ovat herkempiä reagoimaan perheen stressitilanteisiin kuin tytöt. (Haapasalo 2006, 129.)

Yksinhuoltajuus ei sinänsä ole riskitekijä antisosiaaliselle käytökselle. Sitä vastoin antisosiaalisesti käyttäytyvän isän asuminen perheessä altistaa lapsia antisosiaaliselle käyttäytymiselle. Tämä saattaa johtua joko perintö- tai ympäristötekijöistä. Eniten merkitystä lapsen käytösongelmien kehittymiselle näyttää olevan perheen sisäisellä ilmapiirillä, ei niinkään huoltajuuksilla. Tutkimuksen mukaan todennäköinen selitysmalli eroperheen lapsen rikolliselle käyttäytymiselle on perheen hajoamiseen liittyvät stressitekijät. Perheen heikon taloudellisen aseman on myös todettu ennustavan antisosiaalista käytöstä. Tämä saattaa johtua siitä, että taloudelliset vaikeudet aiheuttavat vanhemmissa stressiä ja stressi saattaa heikentää kasvatuskäytäntöjä. Köyhyys liittyy usein myös heikkoon koulutustasoon, yksinhuoltajuuteen ja työttömyyteen. Nämä ovat kaikki mahdollisia riskitekijöitä kun puhutaan lapsen ajautumisesta antisosiaalisesta käytöksestä ja rikollisuuteen. (Haapasalo 2006, 131-132.)

Huoltajien vaihdokset ja perheen muuten epävakaat olot voivat lisätä lapsen käytösongelmia. Tämän uskotaan liittyvän siihen, että epävakaita oloissa vanhempi-

en kasvatuskäytännöt voivat muuttua heikommiksi ja vanhempien oma elämänhallinta saattaa horjua. Monilla nuorilla rikoksentekijöillä on jo aikaisempi asiakkuus lastensuojeluun. Tutkimusten mukaan eniten rikoksia tekevät ne nuoret, joiden sijoituspaikkaa on jouduttu vaihtamaan usein. Lastensuojelun huostassa olevista lapsista vähiten rikoksia tekevät ne lapset, jotka on sijoitettu alle 1-vuotiaana pitkäaikaisesti samaan sijoituspaikkaan. (Haapasalo 2006, 133.)

Tutkimusten mukaan myös vanhempien päihde-, mielenterveys- ja rikollisuushoito-ongelmilla on suuri vaikutus nuoren ajautumisessa rikollisuuteen. Lapsen kohdistettu aggressio, kova kasvatus ja ruumiillinen kuritus vaikuttavat jopa ylisukupolisesti. Myös vanhempien omat lapsuudenaikaiset käytösongelmat ennustavat käytösongelmia heidän lapsillaan. Tämä välittyy heikkojen kasvatuskäytäntöjen ja ongelmallisen vanhemmuuden kautta. (Haapasalo 2006, 135.)

Vanhemman mielenterveysongelmat ennustavat lapsen kaltoinkohtelua, samoin kuin vanhemman alle 21-vuoden ikä ja asuminen väkivaltaisen kumppanin kanssa. Erityisesti isän alkoholismiin ja siihen liittyvän antisosiaalisen käyttäytymisen on todettu olevan yhteydessä varsinkin poikien alkoholismiin ja rikollisuuteen. Vanhempien alkoholismi saattaa aiheuttaa lapsen kaltoinkohtelua, joka on riskitekijä nuoren rikollisuudella. (Haapasalo 2006, 136.)

3.1.5 Lapsen kaltoinkohtelu

Tutkimuksissa on osoitettu, että lapsen pahoinpitelyllä on selvä yhteys myöhemmän rikosrekisteriin. Eräässä tutkimuksessa 29 % kaltoinkohdelluista ja 21 % verrokkiryhmästä oli saanut rikosrekisterin. Tilastollisesti ero on merkittävä. Rikosten laatuun vaikutti myös sukupuoli. Väkivaltarikoksia esiintyi erityisesti miehillä. Vaikka kaltoinkohdellut lapset olisivatkin selvinneet aikuisikään ilman rikoksia, havaittiin heillä paljon muita ongelmia, esimerkiksi päihderiippuvuutta, masennusta ja antisosiaalista käyttäytymistä. (Haapasalo 2006, 140-141.)

Perheväkivallan näkemisellä on todettu olevan yhteys lapsen käytösongelmiin ja nuoruusiän rikollisuuteen. Perheväkivallan kokeminen ja näkeminen vaikuttavat

lapsen, tehden kodin turvattomaksi ja vähentävän lapsen saamaa emotionaalista tukea. Väkivaltaa kotona kokeneet lapset hakeutuvat usein väkivaltaisiin parisuh-teisiin toteuttaen näin ennustetta väkivaltaongelmien ylisukupolvisuudesta. Perhe-väkivaltaa nähnyt lapsi voi muuttua pelokkaaksi, olla vetäytyvä ja masentunut. Toisaalta hän saattaa oirehtia myös ylivilkkaudella ja aggressiivisella käytöksellä. (Haapasalo 2006, 143.)

3.1.6 Sosiologiset selitykset

Edellä on kerrottu perimän ja kasvuolojen vaikutuksista nuoren rikoskäyttäytymiseen. Tässä kappaleessa tarkastellaan sosiologisia syitä siihen, miksi nuori tekee rikoksia. Nämä eri teoriat eivät ole vaihtoehtoja toisilleen, vaan enemmänkin toisiaan täydentäviä. Janne Kivivuori on kuvannut tutkimuksessaan neljä klassista sosiologista selitystä nuorisoriikollisuudelle. (Kivivuori 2006, 162-175.)

- Paineteoria (turhautuminen)

Paineteorian mukaan rikollisuutta syntyy, koska ihmiset sosiaalistetaan vaurauden tavoittelemiseen, mutta sosiaalinen rakenne mahdollistaa vaurauden saavuttamisen vain harvoille. (Kivivuori 2006, 162-175.)

- Kontrolliteoria (irtautuminen)

Kontrolliteorian mukaan kaikilla ihmisillä on motivaatio rikkoa normeja, mutta sosiaalinen kontrolli ja sidokset muihin ihmisiin ja laillisiin instituutioihin estävät heitä tekemästä rikoksia. Rikoksia syntyy, kun yksilö irtautuu yhteisön sosiaalisista sidoksista (syrjäytyminen). (Kivivuori 2006, 162-175.)

- Oppimisteoria

Rikollinen käyttäytyminen on opittua, esimerkiksi palkintojen tai matkimisen kautta. (Kivivuori 2006, 162-175.)

- Leimaantumisteoria

Tämän teorian mukaan sosiaaliset reaktiot, erityisesti rikosseuraamukset lisäävät alttiutta rikolliseen käyttäytymiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi rikollisen käyttäytymisen perusteella sijoitettu nuori tekee uusia rikoksia, koska kokee tätä odotettavan häneltä. (Kivivuori 2006, 162-175.)

Sosiologisten rikosselitysten mukaan köyhyys ja huono-osaisuus aiheuttavat nuorisorikollisuutta. Köyhyyden rikollisuutta lisäävä vaikutus kanavoituu perheiden hyvinvoinnin ja kontrollikyvyn kautta. Nuorisorikollisuutta tukevat oppimisprosessit, jolloin rikollista käyttäytymistä opitaan esimerkiksi kavereilta tai televisiosta. Myös rikosseuraamukset lisäävät rikollisuuden riskiä, koska esimerkiksi vankilan jälkeen on vaikea palata sellaisiin normaaleihin instituutioihin, jotka toimisivat sosiaalisen kontrollin lähteenä. (Kivivuori 2006, 162-175.)

3.1.7 Suojaavia tekijöitä

Edellä on kuvattu rikollista elämäntapaa ennustavia riskitekijöitä. On kuitenkin muistettava, että suurin osa lapsista selviytyy riskitekijöistä huolimatta. Selviytyjien kohdalla riskitekijät ovat usein heikompia tai niitä esiintyy harvemmin. Esimerkiksi kaltoinkohtelun tapa, suhde tekijään, kesto ja toistuvuus vaikuttavat siihen millaisia seurauksia kaltoinkohtelulla on. (Haapasalo 2006, 146.)

Jaana Haapasalo on tutkimuksessaan jakanut suojaavat tekijät kolmeen kategoriaan.

- Yksilölliset erot.

On todettu, että sosioekonomisesta asemasta huolimatta kasvatuksen lämpö, virikkeet ja lapsen temperamentti edistävät hyvää kehitystä. Temperamentista esimerkiksi impulsiivisuus ja pelottomuus ovat yhteydessä rikollisuuden kehittymiseen, kun taas ujous ja pelokkuus voivat suojata antisosiaaliselta kehitykseltä. Myös autonomisen hermoston reagoitiherkkyiden ja hormonijärjes-

telmän toiminnan uskotaan olevan yhteydessä rikollisen luonteen kehittymisessä. Yksilöllisiin eroihin luetaan myös sukupuoli. On esitetty, että rikoksia tekevien tyttöjen taustalta löytyisi vakavampia riskitekijöitä kuin poikien.

- Myönteiset elämäntapahtumat.

Esimerkiksi hyvä koulumenestys tai menestyminen harrastuksessa saattavat kompensoida riskitekijöitä. Valitettavasti vain harva rikoksia tehnyt nuori saa käytösongelmiinsa apua ajoissa. Rikoksia tehneet nuoret saavat palveluja lastensuojelulta sekä mielenterveys- ja päihdehuollolta. Käytännössä kuitenkin tukea olisi pitänyt osata tarjota jo huomattavasti varhaisemmassa vaiheessa.

- Perheyhteisön tuki.

Lapsen kehityksen kannalta turvallinen kiintymyssuhde on ensiarvoisen tärkeää. Hyvä kiintymyssuhde voi syntyä muuhunkin aikuiseen kuin omaan vanhempaan. Myös kaveripiirillä ja sen asenteella antisosiaaliseen käyttäytymiseen on vaikutusta nuoren kehitykseen. (Haapasalo 2006, 146-148.)

Kehityksen jakaminen suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin ei ole mustavalkoista. Toisella yksilöllä sama riskitekijä saattaa olla toisella suojaava tekijä. Tieto suojaavista ja riskitekijöistä on tärkeää suunniteltaessa rikollisuutta ehkäiseviä ohjelmia sekä sitä, miten nuoren rikoksen tekijän uusia rikoksia voidaan ehkäistä.

3.2 Nuori rikosoikeusjärjestelmässä

Rikosoikeusjärjestelmä suhtautuu nuoreen rikoksen tekijään lähtökohtaisesti eri tavoin kuin aikuiseen. Nuoren saamaa lievempää kohtelua perustellaan sillä, että nuori syyllistyy rikokseen usein ajattelemattomuuttaan tai koetellakseen rajoja. Suomessa nuori ikä otetaan huomioon muun muassa rikosasian käsittelymenettelyssä, seuraamuksen valinnassa ja rangaistuksen mittaamisessa. (HE 299/2009)

Nuoria rikosentekijöitä koskevaa rikosoikeusjärjestelmän uudistamista on selvitelty useasti jo 1960-luvulta lähtien. Vaikka kokonaisuudistusta ei olekaan aikai-

semmin tehty, on joitain uudistuksia jo toteutettu. Vuonna 2005 otettiin käyttöön nuorisorangaistus, joka on nimenomaan nuorille suunnattu rangaistusmuoto. Viime vuosina on kehitetty nuorten rikosten käsittelyä eri viranomaisasteissa. Menettelyjä on yritetty nopeuttaa eri vaiheissa ja nuorten elämäntilannetta on pyritty ottamaan huomioon rangaistusten täytäntöönpanoissa. (HE 299/2009)

Rikosoikeusjärjestelmään joutuminen on usein nuorelle rikoksentekijälle pysäyttävä kokemus. Joidenkin nuorten kohdalla tämä pysäytysvaikutus ei kuitenkaan estä syyllistymästä uusiin rikoksiin. On tärkeää että nuoren elämän valmiuksia parannetaan. Rikoksen tekemiseen saattaa olla osatekijöinä päihteiden käyttö tai rikokoutuneet perhesuhteet. Mikäli rikosprosessi- ja seuraamusjärjestelmät toimivat hyvin ja ovat yhteistyössä erityisesti lastensuojelun kanssa, on niillä mahdollisuus ehkäistä nuoren syrjäytymistä. (HE 299/2009)

Nuorten rikosten tekeminen keskittyy entistä enemmän samoille tekijöille. Nuorten rikollisuuden kasvuun, selvästi vaikuttavia tekijöitä on ovat ainakin, huumausaineiden käytön lisääntyminen, alkoholin kokonaiskulutuksen lisääntyminen, perheiden rikkoutuminen ja taloudellisen tilanteen heikkeneminen. Väkivaltarikoksia tekevien nuorten kasvuoloilla, sekä päihde- ja mielenterveysongelmilla on keskeinen merkitys. Osin nuorten rikoksiin vaikuttaa myös sattuma ja seura.

Nuorten rikollisuutta tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta tuomioistuimessa ja ne käsitellään lastensuojelussa. Alle 15-vuotias on kuitenkin velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Sosiaaliviranomaisen tulee pääsääntöisesti olla mukana alle 18-vuotiaiden esitutkinta- ja oikeuskäsittelyissä. Alaikäisen tekemä rikos voi antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Kaikkien lastensuojelulain toimien kriteerinä on aina lapsen etu. Myös alaikäisen tekemiin rikoksiin puuttuminen perustuu siihen, että lapsi vaarantaa oman tulevaisuutensa tekemällä rikoksia. (Lappi-Seppälä & Kivivuori 2007, 183; Lappi-Seppälä 2006, 134-145.)

Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on rikoksentekohetkellä ollut 15 mutta ei 21 vuotta täyttänyt. Ikäryhmää 15-21-vuotiaita kutsutaan nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Nuoriin sovelletaan pienin poikkeuksin samaa seuraamusjärjestelmää kuin aikuisiin, joskin lievempänä. Ennen vastuuikärajan saavuttamista nuoriin rikoksentekijöihin sovelletaan lastensuojelun toimia. Lastensuojelulaissa kaikkia alle 18-vuotiaita pidetään lapsina ja alle 21-vuotiaita nuorina. (Lappi-Seppälä & Kivivuori 2007, 183 ja Lappi-Seppälä 2006, 134-135.)

Alaikäisen epäillyn huoltajilla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla mukana kuulustelussa. Nuorta epäiltyä tulee kohdella hänen ikätasonsa huomioiden ja erityisesti on huolehdittava siitä, ettei hänelle aiheuteta haittaa koulussa tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. (Lappi-Seppälä 2006, 137.)

Huoltajan lisäksi kuulusteluun osallistuu lastensuojeluviranomainen. Porin yhteistoiminta-alueella tämä on joko Satakunnan sosiaalipäivystyksestä tai lastensuojelun avohuollon virka-aikaisesta päivystyksestä. Tässäkin tapauksessa, mikäli nuori on asiakkuudessa lastensuojelussa, olisi nuoren kannalta hyvä, jos kuulusteluun pystyisi osallistumaan nuoren oma sosiaalityöntekijä, koska tutun työntekijän kanssa on helpompi asioida. Tämä on kuitenkin usein aikataulullisesti hankala järjestää.

Sekä vanhempien tuki että kontrolli ovat suuresti yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymiseen. Sekä tyttöjen että poikien keskuudessa niiden nuorten, joiden vanhempien kontrolli on vähäistä, on merkittävästi enemmän rikollista käyttäytymistä ja mitä enemmän nuori kokee saavansa vanhemmiltaan tukea, sitä vähemmän he tekevät rikoksia. Vanhempien verkostoitumisella on todettu myös olevan merkitystä nuorten rikoskäyttäytymiseen. Kun vanhemmat tuntevat nuoren ystäväpiirin ja ystävien vanhemmat, on nuorten kontrollointi helpompaa. (Kivivuori & Salmi 2005, 83-84.)

3.3 Nuorten rikokset tilastoissa

Nuorten ikäryhmien osuus rikoslakirikoksiin syyllisiksi epäillyistä on laskenut 2000-luvulla. Vuonna 2000 alle 21-vuotiaiden osuus oli reilu neljännes ja vuonna 2006 viidennes. Alle 18-vuotiaiden osuus on pudonnut alle 10 prosenttiin. Etenkin 15-17-vuotiaiden osuus rikoslakirikokseen syylliseksi epäillyistä on laskenut. Vuonna 2006 alle 15-vuotiaat tekivät 2,5 prosenttia ja 15-17-vuotiaat 6,0 prosenttia rikoslakirikoksista. Vastaavasti 20-vuotiaiden osuus on kasvanut. Aikuiset siis tekevät valtaosan rikoslakirikoksista, vaikka nuoruus on ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa. (Lappi- Seppälä & Kivivuori 2007, 184.)

Taulukko 1. Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 2006

	Kaikki	Alle 18-v	%
Alkoholijuoman hallussapito tai kuljetus	2 328	2 299	98,8
Vahingontekorikokset	9 456	4 403	46,6
Väärän henkilötiedon antaminen	846	340	40,2
Luvattomat käytöt	914	337	36,9
Ryöstörikokset	785	256	32,6
Tuhotyöt	183	53	29,0
Varkaus, törkeä varkaus, näpistys	43 236	10 606	24,5
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	4 086	913	22,3
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	21 616	3 651	16,9
Pahoinpitelyrikokset	21 802	3 257	14,9
Maksuvälinepetosrikokset	1 617	187	11,6
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk.	5 523	591	10,7
Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	206	22	10,7
Järjestyslain rikkomiset	5 663	586	10,3

Kätkemisrikokset	2 479	241	9,7
Väärennysrikokset	4 338	416	9,6
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä			
järjestystä vastaan	10 387	980	9,4
Kiristykset	174	15	8,6
Kavallusrikokset	1 597	122	7,6
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1 276	95	7,4
Seksuaalirikokset	2 085	130	6,2
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	1 621	100	6,2
Petosrikokset	10 074	535	5,3
Huumausainerikokset	10 886	542	5,0
Liikenneturvallisuuden vaarantamisrikokset, liikennepako			
ja liikenneerikkomus	295 340	14 093	4,8
Rattijuopumus ja törkeä rattijuopumus	22 012	1 029	4,7
Henkirikokset tai niiden yritykset	395	8	2,0
Veropetosrikokset	1 130	8	0,7

Kuva 1

Oheisesta taulukosta tulee hyvin ilmi se, minkä tyyppisiin rikoksiin nuoret yleisimmin syyllistyvät. Nuorten rikokset liittyvät usein vapaa-ajan viettoon, alkoholiin ja ikärajoihin liittyviin säännöksiin. Kuitenkin viranomaistilastoista puuttuvat kokonaan teot, jotka eivät tule poliisin tietoon Tämä nk. piilorikollisuus on suurta erityisesti nuorten tekemissä teoissa. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä todennäköisemmin se jää ilmoittamatta poliisille. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta ilmoitetaan poliisille lähes aina, kun taas nuorten näpistyksistä poliisin tietoon tulee vain alle viidennes. (Lappi-Seppälä & Kivivuori 2007, 196; Marttunen & Salmi 2007, 203.)

3.4 Uudenlainen rikoskäyttäytyminen

Nuorten toiminnan, harrastusten ja kuluttamisen siirtyessä julkisista tiloista virtuaalimaailmaan, on todennäköistä, että myös nuorten luvaton ja rikollinen toiminta saa uusia muotoja tällä kentällä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on kartoittanut sekä uuden teknologian mahdollistamien rikosten tekoa. Tutkimuksen mukaan 25,4 % pojista ja 6,1 % tytöistä on kopioinut ja jakanut musiikkia tai elokuvia verkossa. 17,3 % pojista ja 18,1 % tytöistä on loukannut tai uhkaillut toista henkilöä sähköpostilla. Hakkerointiin on syylistynyt 9,6 % pojista ja 1,6 % tytöistä. Varastettua tavaraa on internetistä ostanut pojista 1 % ja tytöistä 0,1 %. (Lappi-Seppälä & Kivivuori 2007, 202-203.)

Nuorille tehtyjen kyselyjen perusteella vaikuttaa siltä, että musiikin kuluttaminen ja lataaminen verkosta ovat nuorille samalla tavoin peruskuluttamista kuin esim. kännykän käyttö. Epäilemättä moni nuori ei ole täysin selvillä vertaisverkkoihin liittyvistä laillisuuskysymyksistä. Musiikin lataamista ei pidetä rikollisena, vaikka sen tiedetäänkin olevan laitonta. (Salmi 2007, 52.)

Toinen varsin yleinen uuteen teknologiaan liittyvä rikosmuoto on sähköisen kommunikoinnin kautta tapahtuva kiusaaminen. Sähköpostilla, kännykällä tai yleisimmin internetin keskustelupalstoilla tapahtuvaa kiusaamista, uhkailua ja loukkaavaa käytöstä tapahtuu jatkuvasti enemmän. Sitä, että kiusaaminen tapahtuu sähköisesti eikä siihen liity fyysisen vahingoittamisen vaaraa, voidaan pitää jollain tasolla jopa positiivisena asiana. Toisaalta se, että kiusaaminen tapahtuu julkisesti verkossa ja on kaikkien nähtävissä, lisää kiusaamisen sosiaalista painetta ja saattaa pahentaa uhrin asemaa entisestään. (Salmi 2007, 53.)

3.5 Päihteet osallisena nuorten rikoksissa

Varastamiseen, vahingontekoihin ja väkivaltaan verrattuna päihteisiin liittyvät rikokset näyttävät olevan lähes yhtä yleisiä niin poikien kuin tyttöjenkin keskuudessa. Merkitseviä eroja ei juuri ole. Suurin osa nuorten tekemistä rikoksista tehdään päihtyneenä. Tämän vuoksi päihdeasiat ovat laajasti esillä myös seuraamusselvityksessä. (Salmi 2007, 19-22.)

Taulukko 2. Vähintään kerran elämänsä aikana päihteitä käyttäneiden osuus, % Helsingin 13-16-vuotiaista. (Salmi 2007, 19-22.)

Teko	kaikki	Tytöt	Pojat
Mietojen juominen	67,8	68,5	67,2
Väkevien juominen	39,2	37,3	41,0
Marihuanan/hasiksen käyttö	3,6	3,4	3,8
Huumeiden myynti/välittäminen	1,1	0,6	1,6
Doping	0,7	0,4	0,9
Ekstaasin/amfetamiinin käyttö	0,3	0,4	0,1
LSD:N/heroiinin/kokaiinin käyttö	0,1	0,0	0,1

Kuva 2

Alkoholin juominen on muiden päihteiden käyttöön verrattuna huomattavan yleistä. Kaksi kolmesta nuoresta on joskus juonut mietoja alkoholijuomia. Myös väkevien alkoholijuomien kokeileminen on varsin yleistä. Näihin lukuihin nähden mietojenkin huumeiden käyttö, välittäminen ja myyminen on hyvin harvinaista. Kun tieto päihteiden vaaroista tulee monelta eri taholta, se tehoaa nuoriin. Koulut eivät yksinään pysty jakamaan tietoa päihteiden vaaroista kovinkaan tehokkaasti vaan tarvitsevat koko yhteisön tuen taakseen. Koulut voivat välittää varoittavan sanoman sovellettuna eri ikäryhmiin ja kulttuureihin, mutta oppilaat tarvitsevat lisäksi

tuekseen esimerkiksi varttuneemmista nuorista koulutettuja tukihenkilöitä. (Salmi 2007, 19-22.)

Vanhemmat ovat päihteidenkäytön suhteen roolimalleja, koska he ohjaavat hyväksyttävään käyttöön ja rankaisevat riskikäyttäytymisestä. Alkoholistista ja huumeista on syytä puhua kotona riittävän ajoissa ja usein. Nuoren ympärillä olevat aikuiset eivät saa suvaita päihteiden väärinkäyttöä, eivätkä huumeiden, tupakan ja alkoholin välitystä alaikäisille. Aikuisten, muidenkin kuin viranomaisten vastuulla on järjestää nuorille tervettä kasvua edistävää toimintaa. Tämän vuoksi seuraamuselvityksessä selvitetään myös nuoren rikoksesta epäillyn vanhempien suhtautumista päihteisiin ja nuoren päihteiden käyttöön. (Salmi 2007, 19-22.)

Vaikka päihteet ja rikollisuus eivät aina liitykään toisiinsa, niiden välillä on vahva yhteys, koska päihteet vähentävät itsekritiikkiä ja päätöksentekokykyä. Rikollinen elämäntapa rohkaisee lisäksi päihteiden käyttöä. Tämän vuoksi päihteiden käytön vähentämisellä on suora yhteys nuorten tekemien rikosten vähentämiseen. Varhaisella ongelmien puuttumisella pystytään vähentämään ja torjumaan nuorten päihteiden käyttöä ja näin ollen vaikuttamaan myös nuoren rikolliseen käytökseen. Poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista suurin osa (esim. vuosina 2000–2003 71 %) tehtiin humalassa. Tämä koskee kaikenikäisiä rikoksentekijöitä. Nuorten kohdalla alkoholin vaikutuksen alaisena tehdään erityisesti pahoinpitelyjä, tapellaan julkisella paikalla, varastetaan autoja tai vahingoitetaan esim. koulun omaisuutta. (Kivivuori & Salmi 2005, 43-45.)

3.6 Nuorten syrjäytyminen

”Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasaantunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymiseen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä. Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä, vaan kysymys on kasaantuvista ongelmista ja eräänlaisen huono-

osaisuuden kehän muodostumisesta. Syrjäytymisessä on kyse moniulotteisista, pitkäaikaisista ongelmista.” (Raunio 2006, 31.)

Kriminologiassa syrjäytymisellä viitataan edellisten aiheiden lisäksi siihen, että sitteen sosiaalista kontrollia edustaviin instituutioihin ovat heikenneet tai jo katkenneet. Kriminologinen syrjäytymiskäsite on laajempi kuin perinteinen köyhyyteen liittyvä käsite. Kriminologiassa on havaittu, että syrjäytymistä vähentämällä voidaan vähentää rikollisuutta, ja rikollisuutta vähentämällä voidaan vähentää syrjäytymistä. (Kivivuori 2009, 3.)

Suomessa on viime aikoina yhä enemmän kiinnitetty huomiota syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten heikentyneeseen tilanteeseen. Erilaiset säästötoimenpiteet ovat heikentäneet nuorille suunnattuja palveluja. Kouluterveydenhuolto tai nuorten mielenterveyspalvelut eivät pysty vastaamaan nuorten tarpeisiin. (Raunio 2006, 9.)

Peruskoulun jälkeinen aika on nuoren elämässä usein käännekohta. Mikäli nuori ei valitse lukioon menoa, on hänen valittava ammatti. Tämä ei kaikilta nuorilta onnistu. On arvioitu, että joka viides peruskoulun päättäneistä jää ”tyhjän päälle”, eli jää ilman opiskelu- tai työpaikkaa. Tällöin nuori on suuressa vaarassa syrjäytyä. (Linnankangas & Suikkanen 2004, 27-29.)

Yksi ongelma nuoren elämässä ei yleensä merkitse syrjäytymistä. Yksi ongelma voi kuitenkin kerätä ympärilleen muita ongelmia, ja tällöin tilanne saattaa olla jo vakavampi. Nuoren oireilu ilmenee mm. koulukiusaamisena, levottomuutena, päihteiden riskikäyttönä, väkivaltana, sosiaalisena sopeutumattomuutena ja rikollisena käyttäytymisenä. (Linnankangas & Suikkanen 2004, 27-29.)

Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevat huolet kohdistuvat erityisesti sosiaalisiin ja psyykkisiin seikkoihin, vaikka esimerkiksi nuorten vähäinen liikunta ja yksipuolinen ravinto herättävät huolta. Syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta merkittävää on, että lapsiperheiden tukea ei ole lisätty tarvetta vastaavaksi. (Raunio 2006, 98.)

Nuorten syrjäytymisen syinä pidetään perheiden yleistä epävarmuutta, jatkuvaa muutostilaa ja toimeentulon epävarmuutta. Työelämän lisääntyvät vaatimukset vievät voimia aikuiselta, mikä näkyy myös lapsissa. Aikuisen tarve, heikentynyt vanhemmuus, uusperheiden sekavuus, työn puute ja työnarkomania ovat piirteitä, jotka eri asiantuntijoiden mukaan tuottavat turvattomuutta lasten ja nuorten elämään. Lisäksi kuntapalvelujen rapautuminen (koulut, terveysneuvonta, lastensuojelu, nuorisotyö jne.) vähentävät ongelmiin ajautuneiden perheiden ja nuorten mahdollisuuksia saada tukea. (Linnankangas & Suikkanen 2004, 27-29.)

Syrjäytyminen käsitteenä ei ole yksiselitteinen. Sille ei ole muodostunut yhtä ja vakiintunutta määritelmää tutkimuksissa eikä arkielämässä. Syrjäytyminen käsitteenä on ongelmallinen myös siksi, että sillä on sanana leimaava luonne. (Linnankangas & Suikkanen 2004, 27-29.)

On kuitenkin pohdittu sitä, onko nuorten kohdalla oikein puhua syrjäytymisestä vai vasta syrjäytymisvaarasta. Nuorten elämän näkeminen syrjäytyneenä tuntuu lohduttomalta siksi, että syrjäytyminen viittaa kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen kuvaamiseen. Pohjimmiltaan syrjäytymisessä on kyse elämänhallinnasta. Nuorten elämän katsotaan olevan niin aluillaan, ettei sitä haluta nähdä vielä syrjäytyneenä. On kuitenkin selvää, että jo syrjäytymisuhan alla elävä nuori on alttiimpi tekemään rikoksia. (Linnankangas & Suikkanen 2004, 27-29.)

Seuraamusselvityksen sosiaalisessa selvityksessä tulee nousta esille nuoren päihteidenkäyttö, syrjäytymisriski ja sosiaalisen tuen tarve. On kuitenkin todettu, että nuoren omat sekä vanhempien asenteet, päihteiden käyttö ja syrjäytymisuhka lisäävät nuoren riskiä ajautua tekemään rikoksia. Rikoksen uusimisen ehkäiseminen on vain yksi osa seuraamusselvityksen tarkoitusta. Nuoren sosiaalisen selviytymisen ja sen myötä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen oikeanlaisten palvelujen piiriin pääsemisen kautta ehkäisee nuoren syrjäytymistä. Nämä asiat ovat olleet pohjana kun olen laatinut lomaketta seuraamusselvityksen sosiaalisen selviytyksen osuuteen. Toimintatutkimuksen teeman mukaisesti lomakkeen kokeilu oli ensimmäinen interventio eli toimenpiteen suorittaminen, jonka jälkeen arvioin sen vaikutusta haastattelemalla lomaketta käyttäneitä työntekijöitä.

4 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMET

Lastensuojelun prosessien erittelemine opinnäytetyössäni on osa toimintatutkimukseen kuuluvaa nykytilan kuvausta. Alle 15-vuotiaan lapsen syylistyessä rikokseen, asia käsitellään esitutinnan jälkeen lastensuojelussa. Rikosoikeudellisen vastuun saavuttamisen jälkeenkin kaikista alle 18-vuotiaista rikoksentekijöistä tehdään lastensuojeluilmoitus. Porissa tämä ilmoitusvelvollisuus täyttyy viikottaisessa syyttäjäpalaverissa, jossa käsitellään kaikki alaikäisten tekemät rikokset. Lastensuojeluviranomaiset ovat velvoitettuja tukemaan nuorta ja hänen perhettään esim. nuoren rikoksen aiheuttamassa kriisissä.

Mikäli nuori on syylistynyt vain vähäiseen rikokseen eikä hänen katsota tarvitsevan lastensuojelun tukitoimia, voidaan lastensuojeluilmoitusta käsitellä myös seuraamus selvityshaastattelun yhteydessä. Mikäli nuori on syylistynyt useampiin rikoksiin tai haastattelun yhteydessä nousee huoli nuoren elämäntilanteesta, päihteiden käytöstä, vanhempien kyvyttömyydestä tukea ja kontrolloida nuorta, voi tapaamisella mukana oleva lastensuojeluviranomainen ohjata nuoren lastensuojelun palvelujen piiriin.

Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa tuki toteutetaan ensi sijassa lapsen omassa elinpiirissä avohuollon tukitoimien avulla, yhteistyössä lapsen ja huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kanssa. Perhe voi hakeutua itsekin sosiaalityön palvelujen piiriin tekemällä lastensuojeluhakemuksen. Lastensuojeluhakemus voidaan tehdä esim. yhdessä koulukuraattorin tai muun viranomaisen kanssa. Sosiaaliviranomaisella on lain mukaan velvollisuus puuttua lastensuojelun tarpeeseen. Avohuollon tukitoimet edellyttävät huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. Perhe on oikeutettu tarvittaessa saamaan esim. lastensuojelulain mukaisen päivähoitopaikan, tukiperheen, tukihenkilön tai perhetyöntekijän kotiin. Tukitoimista päätetään yhdessä perheen kanssa ja ne kirjataan asiakassuunnitelmaan. (Taskinen 2007, 42)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tavattava lasta riittävän usein, saadakseen kuvan lapsen elämästä. Lastensuojelun viranomaisella on oikeus tавatta lasta myös ilman vanhempien lupaa, jos lapsen etu tätä edellyttää. Lasta puhutettaessa on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen huoltajille on ilmoitettava lapsen tapaamisen jälkeen, että lasta on kuultu, mikäli tapaaminen on järjestetty ilman huoltajan suostumusta

4.1 Asiakassuunnitelma

Sosiaalityöntekijän tulee laatia asiakassuunnitelma yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle. Tilapäisessä neuvonnassa ja ohjauksessa asiakassuunnitelmaa ei kuitenkaan tarvitse laatia. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava yhteistyössä lapsen ja huoltajan, vanhemman, tarvittaessa muun lapsen laillisen edustajan, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Tukitoimet suunnitellaan yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden ja tilanteen mukaan. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä konsultoi tarvittaessa muita asiantuntijoita. (Taskinen 2007, 39.)

Asiakassuunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan sekä arvioidaan lapsen ja perheen tuen tarve. Lisäksi kuvataan keinot, palvelut ja tukitoimet, joita tarvitaan tavoitteiden saavuttamisessa. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös osapuolten mahdolliset eriävät näkemykset tuen tarpeesta, sekä palvelujen ja muiden tukitoimien järjestämisestä. Suunnitelma on tarkistettava riittävän usein, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. (Taskinen 2007, 39.)

Asiakassuunnitelmaa voidaan käyttää pohjana kun laaditaan seuraamusselvityksen sosiaalista selvitystä. Asiakassuunnitelmasta pitäisi löytyä ajantasaiset tiedot siitä, minkä palvelujen piirissä nuori on.

4.2 Avohuollon sijoitus

Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti perheeseen tai laitokseen ilman huostaanottoa, jos tilanteen arvioidaan korjaantuvan lyhyen ajan kuluessa. Myös koko perhettä voidaan kuntouttaa laitoksessa. (Taskinen 2007, 43)

Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on suoritettava lapsen läheisverkoston kartoittaminen. Siinä selvitetään sen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiassa asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muuten osallistua lapsen tukemiseen. Lapsen asumista ja sijoituspaikkaa koskeva asia on ratkaistava aina lapsen edun mukaisella tavalla. Läheisverkoston kartoittaminen voidaan jättää tekemättä, mikäli sitä ei ole tarpeen tehdä asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi. (Taskinen 2007, 43.)

Avohuollon sijoitus perustuu asianosaisten suostumukseen. Sijoitus lakkaa heti, kun 12 vuotta täyttänyt lapsi tai huoltaja sitä vaatii. Lapsen sijoitusta ei tule kuitenkaan järjestää avohuollon tukitoimena, mikäli lastensuojelulain 40 § määritellyt edellytykset huostaanotolle toteutuvat. Lasta ei myöskään saa toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena, ellei lapsen etu nimenomaan vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. (Taskinen 2007, 43.)

Silloin, kun lapsi on sijoitettu yksin avohuollon tukitoimena, sijoituksen jatkamisen edellytykset ja sijoituksen vaihtoehdot on arvioitava viimeistään silloin, kun sijoituksen alkamisesta on kulunut kolme kuukautta. Mikäli sijoitusta päätetään jatkaa, on arviointi tehtävä kolmen kuukauden välein. Arvioinnin yhteydessä on selvitettävä myös mahdollinen huostaanoton tarve. (Taskinen 2007, 43.)

4.3 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon. Kiireellisestä sijoituksesta päättää sosiaalityöntekijä, jolla on oltava tehtävänsä laissa määritelty pätevyys. Päätöksen valmistelu tehdään parityönä ja tarvittaessa valmistelussa käytetään myös muiden ammattiryhmien osaamista. Päätöksestä on muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. (Taskinen 2007, 45-47.)

Ennen päätöstä kiireellisen sijoituksen tekemisestä on selvittävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen huollosta ja kasvatuksesta vastuussa olevan henkilön mielipide ja käsitys asiasta. Selvityksen tekeminen viivästyttää asian käsittelyä. Mikäli asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle, se voidaan jättää tekemättä. (Taskinen 2007, 45-47.)

Kiireellinen sijoitus raukeaa, jos hakemusta sijoituksen jatkamisesta tai hakemusta huostaanotosta ei ole toimitettu hallinto-oikeudelle 30 päivässä kiireellisen sijoituksen alkamisesta. Määräaika on tätä pidempi silloin, kun huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi suostuvat kiireellisen sijoituksen jatkamiseen huostaanottopäätöksen valmistelua varten. Tällöin kiireellinen sijoitus raukeaa, jos huostaanottopäätöstä ei ole tehty tai hakemusta kiireellisen sijoituksen jatkamisesta tai huostaanotosta ei ole toimitettu hallinto-oikeuteen 45 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta. Hallinto-oikeus voi jatkaa kiireellistä sijoitusta, mikäli lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä hakee jatkoaikaa kiireelliselle sijoitukselle huostaanottopäätöksen valmistelua varten. Tämä aika on kuitenkin enintään 60 päivää edellä mainitun 30 tai 45 päivän lisäksi. Määräajan päättymisen jälkeen kiireellinen sijoitus raukeaa, mikäli hakemusta huostaanotosta ei ole toimitettu hallinto-oikeudelle. (Taskinen 2007, 45-47.)

Jos päätös kiireellisestä sijoituksesta tehdään silloin, kun huostaanottoa koskeva hakemus on jo hallinto-oikeuden käsiteltävänä, on haettava välittömästi väliaikaista määräystä hallinto-oikeudelta. Väliaikaisessa määräyksessä hallinto-oikeus määrää lapsen olinpaikan ja sen miten lapsen hoito ja kasvatusta on asian oikeuskäsittelyn aikana järjestettävä. Hallinto-oikeuden annettua väliaikaista määräystä koskevan päätöksen, kiireellinen sijoitus raukeaa. (Taskinen 2007, 45-47.)

Kiireellistä sijoitusta saatetaan käyttää esim. silloin kun halutaan katkaista nopeasti nuoren rikoskierre. On ollut myös tilanteita, joissa vanhemmat ovat kuulleet nuoren tekemistä rikoksista ja kieltäytyneet ottamasta nuorta kotiin. Vaikka vanhempi on aina velvollinen huolehtimaan alaikäisestä lapsestaan, on joskus nuoren edun mukaista tehdä kiireellinen sijoitus esim. vastaanottokotiin, jolloin sekä nuori että vanhempi saavat välimatkaa asioihin.

4.4 Huostaanotto

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaan, kun puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään ja jos avohuollon tukitoimet eivät olisi sopivia, mahdollisia tai ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanottoon voidaan päätyä myös rikoskierteen katkaisemiseksi. (Taskinen 2007, 49-50.)

4.5 Nuoren rikosentekijän tukeminen lastensuojelussa

Lastensuojelua, ja sen yhteiskunnallista asemaa, on arvosteltu julkisessa keskustelussa. Lastensuojelun odotetaan ennaltaehkäisevän rikollista toimintaa. Lastensuojelua on luonnehdittu tehottomaksi, koska sillä ei ole riittävää pelotevaikutusta. Lastensuojelun perustehtävä on kuitenkin lapsen kasvuolojen tukeminen ja hoidon turvaaminen. Tämä on omiaan ehkäisemään tulevia rikoksia. Ajatus siitä, että las-

tensuojelulla tulisi olla rikosoikeudellisten rangaistusten tavoin ”yhdenvertaiset rangaistukset” sotii vahvasti lastensuojelun peruseriaatteita vastaan. Lapsi tulee nähdä yksilönä ja seuraamuksissakin yksilöllisyys tulee ottaa huomioon. Lastensuojelun tarkoituksena ei ole toimia rangaistuslaitoksena, vaan tukijana, joka ottaa aina ensisijaisesti huomioon lapsen edun. (Harrikari 2006, 269.)

Syyt siihen miksi nuori alkaa tehdä rikoksia, voivat olla moninaiset. Nämä syyt antavat tukea pohdintaan siitä, mikä voisi ehkäistä rikollisuuteen ajautumista tai ainakin ehkäistä uusintarikollisuutta. Yksi tärkeimmistä tuen muodoista on varhainen puuttuminen. Jo ensimmäinen näpistys, oli se arvoltaan kuinka pieni tahansa, on otettava vakavasti. Ruotsin sosiaaliministeriön teettämän tutkimuksen mukaan perhettä tukeva sosiaalityö ja nuorille suunnatut kongitiivis-behavioraaliset ohjelmat vähentävät nuoren uusintarikollisuutta eniten. Erilaisten seikkailuohjelmien, tukihenkilöiden ja sovittelun on myös todettu vähentävän uusia rikoksia. Sitä vastoin niin sanotuilla kurileireillä ei ole vaikutusta ja rangaistuksilla pelottelu suorastaan lisää rikollisuutta. (Kivivuori & Aaltonen 2009, 56.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus Helsingin nuorista rikoksentekijöistä kertoo suurimman osan nuorista rikoksenuusijoista olevan jo valmiiksi lastensuojelun asiakkuudessa. Tutkimuksen mukaan lastensuojelutyö kohdentuu kriminaalipoliittisesti oikein, lähes kaikkien rikoksentekijöiden tilanne arvioidaan ja intensiivisen työskentelyn piiriin pääsevät lapset, joiden rikoskäyttäytyminen on toistuvaa. Suurin riski rikoksen uusimiseen on tämän tutkimuksen mukaan väkivaltarikoksiin syyllistyneillä pojilla, joilla on aiempi asiakkuus lastensuojelussa. (Savolainen, Hinkkanen & Pekkarinen 2007, 34.)

Porin perusturvakeskuksen lastensuojelun avohuollossa nuorten rikosasiat on keskitetty yhdelle sosiaaliohjaajalle, joka laatii sosiaaliset selvitykset, osallistuu nuorten kuulusteluihin ja oikeudenkäynteihin. Mielestäni olisi tärkeää, että tämän perustyön lisäksi sosiaaliohjaaja pystyisi tukemaan nuorta tämän halutessa muuttua rikollista käyttäytymistään. Tämä tarkoittaisi sitä, että työaika pitäisi pystyä jakamaan niin, että ko. sosiaaliohjaaja pystyisi irtaantumaan päivystystyöstä ja keskittymään yksinomaan työskentelemään rikoksentekijöiden kanssa. Aikaisemmin-

sa kappaleissa esitellyt tutkimukset tukevat tätä. Nuori tarvitsee rinnallakulkijan, jolla on aikaa tukea ja ohjata häntä elämässä, ei vain byrokratiassa.

5 PORIN PERUSTURVA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

16.12.2009 Porin perusturvalautakunta vahvisti Porin perusturvan yhteistoiminta-alueen väliaikaisen toimintasäännön. Uusi toimintasääntö tuli voimaan 1.1.2011 ja kumosi aikaisemman väliaikaisen toimintasäännön. Toimintasääntöön on koottu perusturvalautakunnan viranhaltijoille siirtämää päätösvaltaa koskevia sekä johtosääntöä täydentäviä määräyksiä. Toimintasääntöä tarkastetaan tarvittaessa ja sen ajanmukaisuudesta vastaa perusturvajohtaja. (Porin perusturvakesksen toimintasääntö, 2011.)

Porin perusturvan tehtävä on taata kaikille yhteistoiminta-alueen asukkaille tasavertainen perusturva, sekä edistää asukkaiden terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta. Yhteistoiminta-alueeseen kuuluu Pori, Luvia, Ulvila, Merikarvia ja Pori-markku. Perusturvakeskuksen toimintaa ohjaa kaupunginvaltuuston hyväksymä strategia ja perusturvalautakunnan hyväksymä toimintaohjelma. Palvelujen vaikuttavuutta kehitetään laatu järjestelmien mukaisesti ja toiminnan tulee olla asiakaslähtöistä. (Porin perusturvakesksen toimintasääntö, 2011.)

Yhteistoiminta-alueen palvelut toteutetaan joko lähipalveluina tai yhteisinä palveluina yhteistoimintasopimuksen mukaisesti. Palvelut on eritelty erikseen laaditussa sopimuksessa. Kokonaisuutta ohjaa palvelusuunnitelma jossa kuvataan lähipalvelut ja yhteiset palvelut. Lähipalvelut perustuvat aluejakoon ja kullakin lähialueella on palvelukeskus ja palvelupisteitä, jotka perustuvat moniammatilliseen toimintaan. (Porin perusturvakesksen toimintasääntö, 2011.)

5.1 Lastensuojelun avohuolto Porin perusturvan yhteistoiminta-alueella

Lastensuojelun avohuolto on jaettu seitsemään alueeseen sekä päivystykseen. Alueet ovat Itä-Pori, Länsi-Pori, Pohjois-Pori, Keski-Pori, Luvia ja Ulvila sekä luoteinen alue, johon kuuluvat Pomarkku, Noormarkku sekä Merikarvia. Lastensuojelua johtaa lastensuojelun päällikkö, jonka alaisuudessa avohuollosta vastaa kaksi johtavaa sosiaalityöntekijää. Alueet on jaettu johtavien sosiaalityöntekijöiden kesken. Lisäksi avohuollon alueeseen kuuluvat Satakunnan sosiaalipäivystys, joka toimii virka-ajan ulkopuolella sekä perheoikeudelliset asiat.

Porin perusturvan yhteistoiminta-alueella lastensuojeluasia tulee vireille lastensuojeluilmoituksesta jonka käsittelee virka-aikainen päivystys. Ilmoituksen syynä voi olla myös lapsen tai nuoren rikollinen toiminta. Päivystystiimiin kuluu kaksi sosiaalityöntekijää ja yksi sosiaaliohjaajaa. Mikäli lapsen tai nuoren tilanne on ilmoituksen perusteella tarkistettava heti, lähtevät päivystyksen työntekijät tapaamaan lasta ja hänen vanhempiaan välittömästi. Mikäli ilmoituksen ei arvioida olevan akuutti, lähetetään perheelle aika lastensuojelutoimistolle tai kotikäynnille. Lastensuojeluilmoituksesta alkaa lastensuojelun asiakkuus ja perheelle lähetetään tästä päätös, jonka tekee päivystyksen sosiaalityöntekijä. Päivystyksen työntekijät tekevät arvion siitä, riittääkö ilmoituksen selvittämiseen yksi tapaaminen, vai jatkuuko asiakkuus oman alueen sosiaalityöntekijällä. Mikäli asiakkuus jatkuu, lastensuojelutarpeen selvitys tehdään laajemmin ja sen aikana mietitään perheelle tarjottavat avohuollon tukitoimet. Lain mukaan päätös asiakkuuden alkamisesta on tehtävä 7 arkipäivän kuluessa ja lastensuojelutarpeen selvityksen on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen saapumisesta. (Lastensuojelulaki 26§)

6 TOIMINTATUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tiukkoja raportointisäädöksiä on pidetty toimintatutkimuksen autonomisten periaatteiden vastaisina. Toimintatutkimuksella ja narratiivisella eli kerronnallisella tutkimuksella on samoja piirteitä. Toimintatutkimus etenee ajassa, joten sen raportointiin sopii hyvin juonellinen kertomus, jossa tutkimuksen eteneminen kerrotaan vaihe vaiheelta. Tämän opinnäytetyönä toteuttamani toimintatutkimuksen tarina on kehittämishanke, jonka eri vaiheet olen työssäni raportoinut. (Heikkinen & Rovio 2008, 115-116.)

Ensimmäisenä vaiheena opinnäytetyössäni olen tehnyt nykytilan kartoitusta ja käsitteiden määrittelyä, sekä koonnut tutkimustietoa siitä, miten nuori ajautuu rikollisuuteen ja mistä hän oppii antisosiaalisen käytösmallin. Tämä osuus työssäni on laaja, koska mielestäni on tärkeää ymmärtää, miksi nuori tekee rikoksia, jotta olisi mahdollista ohjata häntä rikoksettomaan elämään. Tämän tiedon avulla työntekijöillä on mahdollisuus auttaa nuorta löytämään uusia käyttäytymismalleja ja muuttamaan mahdollisesti elämänsä suuntaa.

Seuraavaksi olen tehnyt suunnitelman siitä, miten uusi malli tulee toteuttaa niin, että yhteistyö toimii ja lain vaatimuksen täyttyvät. Suunnitelman laadintaan sisältyi myös lomakkeen laadinta ja testaus. Toimintavaiheessa uutta mallia toteutetaan ja käytännön työn tekijät havainnoivat mallin ja lomakkeen toimivuutta. Seuraavassa vaiheessa eli reflektoinnissa, olen haastatellut toimijoita ja näiden haastattelujen perusteella tarkentanut suunnitelmaa tai mahdollisesti korjannut lomaketta. Tämän jälkeen mallia taas toteutetaan ja lomaketta käytetään, toimintaa havainnoidaan ja teen uuden haastattelukierroksen. Lopuksi olen kirjannut työhöni kaikki nämä vaiheet ja raportoin tulokset.

Aihe työhön tuli työelämän tarpeesta. Lakimuutos ja samaan aikaan tapahtuva iso organisaatiomuutos Porin kaupungin perusturvan yhteistoiminta-alueella vaati perehtymistä uuteen seuraamusselvitykseen ja sen tekemiseen. Lisäksi suunnittelin mallin siihen, miten yhteistyö rikosseuraamuslaitoksen ja lastensuojelun välillä saadaan toimimaan niin, että seuraamusselvityksen sosiaalisen selvityksen osuuden tekee aina sellainen henkilö, jolla on vahva ammattitaito ja tieto alueen palve-

luista, sekä hyvät yhteydet niin syyttäjävirstoon, poliisiin kuin rikosseuraamuslaitokseenkin. Koska toimintatutkimuksen edellytys on, että tutkija on jatkuvasti mukana toiminnassa, olen haastatellut käytännön työtä tekeviä henkilöitä säännöllisesti. Olen myös pitänyt työpaikallani koulutustilaisuuden uuden mallin toteuttamisesta.

6.1 Tutkimuksen eteneminen ja ensimmäinen sykli

Toimintatutkimukseen kuuluu ensimmäisenä tehtävä nykytilan kartoitus. Tässä tapauksessa nykytilaksi katsotaan vanhan lain mukainen toiminta, jossa kaikki alaikäisistä pyydetty henkilötutkinnat laadittiin lastensuojelutoimistossa, lähinnä yhden sosiaaliohjaajan voimin. Vanhan lain mukaan henkilötutkinnassa ei saanut ottaa kantaa siihen, millaiseen rangaistukseen nuori tulisi tuomita. Henkilötutkintaan kirjattiin vain haastattelussa saadut tiedot niin, että rikokseen ei varsinaisesti otettu mitään kantaa.

Tiukkoja raportointisäädöksiä on pidetty toimintatutkimuksen autonomisten periaatteiden vastaisina. Toimintatutkimuksella ja narratiivisella, eli kerronnallisella tutkimuksella on samoja piirteitä. Toimintatutkimus etenee ajassa, joten sen raportointiin sopii hyvin juonellinen kertomus, jossa tutkimuksen eteneminen kerrotaan vaihe vaiheelta. Tämän opinnäytetyönäni toteuttamani toimintatutkimuksen tarina on kehittämishanke, jonka eri vaiheet olen raportoinut työssäni. (Heikkinen & Rovio 2008, 115-116.)

Ensimmäiseen suunnittelupalaveriin 19.10.2010 osallistui lisäksi rikosseuraamustyöntekijä rikosseuraamuslaitokselta ja sosiaaliohjaaja lastensuojelutoimistosta. Palaverissa pohdimme, mikä olisi selkein ja aukottomin tapa saada seuraamusselvitykset laadittua niin, että sama palvelu pystyttäisiin tarjoamaan koko yhteistoiminta-alueelle. Parhaaksi toimintatavaksi koimme kaikki sen, että tehtävät keskitetään Poriin ainakin niiden nuorten kohdalta joilla ei ole asiakkuutta lastensuojelussa, eikä näin ollen omaa sosiaalityöntekijää. Niiden nuorten kohdalla jotka ovat asiakkuudessa lastensuojelussa, sosiaalisen selvityksen laatii nuoren oma,

hänet parhaiten tunteva sosiaalityöntekijä tai sosiaalihoaja yhteistyössä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa.

Vaihtoehtona mallille olisi ollut se, että rikosseuraamustyöntekijä laatii selvityksen yksin ja pyytää lomakkeella tarvitsemansa tiedot lastensuojelulta nuoren kotikunnasta. Tämä olisi kuitenkin tarkoittanut sitä, että sosiaaliset selvitykset olisivat olleet erityyppisiä ja tämä olisi taas osaltaan hankaloittanut rikosseuraamustyöntekijän työskentelyä. Lisäksi on hyvä, että haastattelussa on mukana sekä rikosasioihin perehtynyt rikosseuraamustyöntekijä, että lastensuojeluviranomainen. Mikäli tämä toimintamalli olisi todettu huonoksi, olisi mallia muutettu.

Työn sujuvuuden kannalta on käytännöllistä, että molemmissa toimistoissa on yksi yhdyshenkilö ja varahenkilö. Näin pyynnöt selvityksistä tulevat aina samoille henkilöille. Mikäli nuori on asiakkuudessa, toimittaa yhdyshenkilö pyynnön nuoren omalle työntekijälle. Tämä järjestely on hyvä jo senkin vuoksi, että tieto nuoresta rikoksesta epäilyistä tulee työntekijöiden tietoon jo viikoittaisessa syyttäjäläpailussa, jossa syyttäjä voi esittää pyynnön seuraamusselvityksen laatimisesta.

6.2 Lomakkeen laadinta ja testaus

Laadin lomakepohjan seuraamusselvityksen sosiaalista selvitystä varten. Vaikka uudessa laissa ei olekaan annettu tarkkoja sisältövaatimuksia seuraamusselvitykselle, määritellään olennaiset asiat hallituksen esityksessä. Olennaiset asiat, jotka selvityksestä tulee löytyä, ovat tiedot sosiaalisesta tilanteesta, eli perhe- ja ystävyyssuhteista, toimeentulosta, koulunkäynnistä tai opiskelusta, mahdollisesta työpaikasta, terveydentilasta, päihteiden käytöstä, aikaisemmista rikoksista ja epäsosiaalisista asenteista. Lomaketta laatiessani kokosin myös teorian tietoa siitä, miten nuori ajautuu rikoksiin ja miten tätä kehityskulkua voitaisiin ehkäistä. (HE 229/2009) (Kts. LIITE 1.)

Sosiaalisesta selvityksestä pitää löytyä henkilötietojen lisäksi tiedot nuoren asunnosta lastensuojelussa. Mikäli nuori on huostaanotettu, asuu lastensuojelulai-

toksessa tai on tiiviissä asiakkuudessa niin, että tapaa omaa työntekijäänsä säännöllisesti, on valvontaan määrääminen usein tarpeetonta.

Päihteiden käytöstä lomakkeessa kysytään, koska päihteet ovat usein osasyynä nuoren rikokseen. Myös vanhempien päihteiden käyttö ja kyky tukea nuoren sosiaalista selviytymistä on merkittävä tekijä nuoren syrjäytymisen ehkäisyssä. Mikäli nuori on lapsuudestaan saakka saanut kotoaan riittävää perushoivaa ja psykososiaalista tukea, on syrjäytymisriski pienempi. Mikäli nuori ei saa kotoaan riittävää hoivaa, on vaarana, että hän hakeutuu sellaisiin kaverisuhteisiin ja jengeihin, joissa hän ajautuu mahdollisesti tekemään rikoksia. (Raunio 2006, 106-110 ja Kempinen 2000, 172.)

Koulunkäynnillä ja varsinkin koulutuksen ulkopuolelle jäämisellä on todettu olevan suuri vaikutus syrjäytymiseen. Erityistä huomiota pitäisi kiinnittää koulupudokkaisiin, jotka jäävät peruskoulun jälkeen ilman toisen asteen koulutuspaikkaa. Tulevaisuuden suunnitelmia kysytään lomakkeessa, koska se antaa kuvan siitä, onko nuori kiinnostunut omasta tulevaisuudestaan vai onko hänen elämänsä näköalatonta. Koulutusta voidaan pitää nuoren elämän tärkeimpänä vaiheena ja linkkinä yhteiskuntaan. Sitä kautta kehittyvät kansalaistaidot ja suhde työelämään ja oman paikan löytäminen yhteiskunnassa helpottuu. Yhteiskunnallinen osallistuminen vähentää riskiä syyllistyä rikoksiin. (Ahola & Galli 2010, 132.)

Sekä nuoren että vanhempien asennetta rikokseen kysytään, koska se kertoo nuoren riskistä syyllistyä uusiin rikoksiin. Mikäli sekä vanhemmat että itse rikoksen tehnyt nuori ovat vähätteleviä rikollisen käyttäytymisen suhteen, eikä nuoren käyttäytymistä kotoa käsin kontrolloida, on rikoksen uusimisriski suuri. (Kivivuori & Salmi 2005, 83.)

Lomakkeeseen liitettiin kohta siitä, minkälainen käsitys työntekijälle jää siitä, pystyvätkö vanhemmat tukemaan nuorta tämän sosiaalisessa selviytymisessä. Kysymys oli aluksi muotoiltu niin, että asiaa kysyttiin nuorelta itseltään, mutta jo kahden haastattelun jälkeen kysymys liitettiin yhteenvedoon niin, että työntekijä

kirjoittaa siihen oman käsityksensä tuen laadusta ja tarpeesta. Nuoren on itse vaikea asiaa määritellä.

Sosiaalisessa selvityksessä on paljon kysymyksiä nuoren kotioloista, vanhemmista ja asenteista, sillä vanhemmat ja kasvuympäristö vaikuttavat nuoren antisosiaalisen käyttäytymisen kehitykseen. Seuraamusselvityksen yhtenä tarkoituksena on kuitenkin pohtia niitä keinoja, joilla nuorta voitaisiin ohjata pois rikollisesta elämäntavasta.

Tapasin lastensuojelun päällikön 12.11.2010 ja esittelin hänelle suunnittelemani mallin ja lomakepohjan. Hän totesi suunnitelman hyväksi ja esitti toiveen, että esittelisin mallin koko toimistolle pidettävässä koulutustilaisuudessa. Hän korosti, että uusi järjestely tulee saattaa myös yhteistoiminta-alueen kaikkien johtavien sosiaalityöntekijöiden tietoon.

Tapasimme jälleen rikosseuraamustyöntekijän ja lastensuojelun sosiaaliohjaajan kanssa 19.11.2010. Kerroin, että lastensuojelun päällikkö on hyväksynyt suunnitelman ja näin ollen voimme alkaa sitä toteuttaa 1.1.2011. Lisäksi esittelin lomakkeen jonka olin laatinut sosiaalisen selvityksen tueksi lastensuojelun käyttöön. Palaverissa sovimme myös, että tulen pitämään koulutuspäivän lastensuojelutoimistolle mahdollisimman pian vuodenvaihteen jälkeen. Lisäksi sovimme että tapaamme kevään aikana joitakin kertoja jolloin tulen haastattelemaan yhteistyötahoja järjestelyn sujuvuudesta.

1.1.2011 uusi malli otettiin käyttöön. Rikosseuraamustyöntekijän kertoman mukaan jo ensimmäisessä maanantaiaamuissa syyttäjäpalaverissa seuraamusselvityspyyntöjä tuli moninkertaisesti aikaisempaan nähden.

6.3 Koulutuspäivä lastensuojelutoimistolla

Sovimme koulutuspäivän lastensuojelutoimistolle perjantaiksi 18.2.2011. Koulutuksessa esiteltiin lakimuutosta, sen aiheuttamia muutoksia käytännön työhön sekä seuraamusselvityksen merkitystä nuorelle rikoksentekijälle. Lisäksi opettelimme käyttämään uutta lomaketta seuraamusselvityksen sosiaalista selvitystä varten. Koulutuspäivää varten laadittiin tiivis materiaalipaketti, jonka kopioin valmiiksi työntekijöille. Paketti sisälsi sosiaalista selvitystä varten laatimani lomakkeen ja kaavion toteutettavasta mallista. Lisäksi olin laatinut powerpoint-esityksen, jotta työntekijät pystyivät seuraamaan esitystä paremmin ja saivat mallin itselleen myös paperilla. (LIITE 3.)

Koulutustilaisuudessa kävimme läpi ensin uuden toimintamallin. Työntekijöiltä saamani palautteen mukaan kaikki olivat tyytyväisiä siitä, että rikosasiat on keskitetty toimiston sisällä yhdelle henkilölle ja tämän varahenkilölle. Myös rikosseuraamuslaitoksen yhteyshenkilö esittäytyi tilaisuudessa. Koulutustilaisuudessa ei ikävä kyllä ollut paikalla työntekijöitä muista kuin Porin toimistosta. Tieto uudesta toimintatavasta on kuitenkin välittynyt johtavien sosiaalityöntekijöiden toimesta yhteistoiminta-alueen muihin toimistoihin. Yhteyden ottaminen jo tuttuun ihmiseen on aina helpompaa. Tiedon saaminen nuoren asiakkuudesta yhteistoiminta-alueen eri kunnissa koko yhteistoiminta-alueen työntekijöiden saataville mahdollistui 1.4.2011, kun asiakastietojärjestelmät yhtenäistettiin.

Haastattelin samassa yhteydessä myös niitä työntekijöitä, jotka olivat ehtineet tekemään sosiaalisen selvityksen yhdessä rikosseuraamustyöntekijän kanssa. Näitä työntekijöitä oli vasta kolme. Kaikki kertoivat, että yhteistyö oli sujunut hyvin. Ajat oli saatu sovittua melko helposti, huolimatta molempien virastojen työpainesta. Kaikki kertoivat myös, että kun selvitys oli tehty yhdessä sellaisen ammattilaisen kanssa, jolle rikosseuraamukseen liittyvät asiat ovat tuttuja, oli myös lastensuojelun työntekijöillä varmempi olo kuin henkilötutkintaa yksin tehdessä.

Lomakkeeseen teimme yhteisellä päätöksellä yhden korjauksen. Kysymys siitä, pystyvätkö vanhemmat tukemaan nuoren sosiaalista selviytymistä, siirrettiin lo-

makkeen loppuun ja siihen lisättiin lause ”työntekijän käsitys”. Kun nuorilta oli kysytty asiaa tässä muodossa, eivät he olleet ymmärtäneet kysymystä. Kysymyksen tarkoitus on selvittää, onko vanhemmilla resursseja, halua ja kykyä tukea ja tarvittaessa rajoittaa nuorta. Tällaiseen kysymykseen nuori harvoin pystyy antamaan objektiivista vastausta.

Koulutustilaisuuden jälkeen sovimme, että mallin toteuttamista jatketaan ja lomaketta käytetään taas 1-2 kuukautta, jonka jälkeen sovimme uuden tapaamisen rikosseuraamustyöntekijän ja lastensuojelun työntekijän kanssa. Tällöin haastattelun heitä siitä, onko malli edelleen toimiva vai vaatiiko joku kohta tarkistamista.

6.4 Tutkimuksen toinen sykli ja tulokset

22.3.2011 tapasimme jälleen rikosseuraamuslaitoksella. Rikosseuraamustyöntekijän mukaan malli toimii hyvin ja yhteistyö lastensuojelun kanssa on koko Suomenkin mittapuussa lähes ainutlaatuista. Seuraamusselvitysten määrä on edelleen hyvin suuri verrattuna henkilötutkintojen määrään. Maanantaiaamuinen syyttäjä palaveri on tavoitteiden mukaisesti järjestäytynyt hyvin. Nuorten tekemät rikokset käsitellään tarvittavassa laajuudessa ja syyttäjät ottavat kantaa rikoksiin ja niiden seurauksiin. Syyttäjät ovat olleet hyvin aktiivisia ja ottaneet kantaa rikoksiin ja niiden mahdollisiin seuraamuksiin.

Hankalaksi asiaksi on noussut se, että usein ensimmäinen taho, joka ottaa yhteyttä rikoksen tehneeseen nuoreen on rikosseuraamuslaitos. Nuori ei välttämättä edes tiedä olevansa epäilty, kun hänet jo kutsutaan tapaamiselle seuraamusselvityksen laadintaa varten. Erityisesti huumausainerikosten kohdalla tämä aiheuttaa hankaluuksia, koska niissä tutkinta on usein sen laatuista, ettei epäilty tiedä olevansa tutkinnan alla.

Rikosseuraamustyöntekijä on tästä johtuen ottanut tavaksi olla yhteydessä rikosta tutkivaan tutkijaan, ennen kuin ottaa yhteyttä nuoreen rikoksesta epäiltyyn ja varmistaa, että epäiltyyn voi olla yhteydessä. Tämä käytäntö varmistaa sen, että

tieto epäilystä menee nuorelle poliisilta eikä rikosseuraamuslaitokselta tai lastensuojelusta. Tämä käytäntö myös ”patistaa” poliisia hoitamaan nuoren rikoksen tutkinnan nopeasti. Poliisilla on laissa määrätty ajat nuorten rikosten selvittämiseen, ja yksi lain tarkoitus on, että nuorten tekemät rikokset tutkittaisiin mahdollisimman nopeasti.

Työntekijävaihdoksen vuoksi yhteyshenkilönä rikosasioissa toimii tällä hetkellä sosiaaliohjaaja Itä-Porin alueelta, päivystyksen sosiaaliohjaajan siirryttyä toisiin tehtäviin. Uusien käytäntöjen vakiinnuttamista lastensuojelutoimistolla on jo pitkään hankaloittanut työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Työntekijöiden vaihtuvuuden totesin jo hankesuunnitelmassa olevan yksi riski hankkeen onnistumisen kannalta. Seuraava tapaaminen haastattelua varten oli sovittu huhtikuun lopulle. Tässä tapaamisessa kokosimme yhteen käytännön toiminnan onnistumisen lopullista raporttia varten.

Seuraavan tapaamisen aikataulun sopiminen oli niin hankalaa, että keskustelimme rikosseuraamustyöntekijän ja lastensuojelun sosiaaliohjaajan kanssa sähköpostin välityksellä. Rikosseuraamustyöntekijä rikosseuraamuslaitokselta kertoi, että yhteistyö toimii edelleen hyvin, ajat on saatu sovittua ja kaikki pyydyt sosiaaliset selvitykset on toimitettu ajoissa. Lomaketta he eivät enää juurikaan käytä haastattelujen tukena, koska ovat haastatteluja tottuneet jo tekemään ja tietävät mitkä asiat ovat olennaisia seuraamusselvityksen kannalta.

Rikosasioista vastaava sosiaaliohjaaja lastensuojelutoimistolta vastasi samoin. Hän on ollut tyytyväinen yhteistyön sujuvuuteen. Se, että molemmissa toimistoissa on yksi nimetty henkilö, joka vastaa alueen seuraamusselvityksistä, on osoittautunut toimivaksi malliksi. Tällöin myös rikoksen tehneen nuoren oma sosiaaliohjaaja tietää keneltä voi tarvittaessa saada neuvoja nuoren rikosasioiden selvittämisessä.

Kehittämistyölle oli asetettu kolme tavoitetta, jotka on saavutettu. Uusi malli on todettu toimivaksi, eikä siihen ole tarvinnut tehdä muutoksia. Apuvälineeksi suunniteltu lomake on jatkuvassa käytössä ja saamani palautteen mukaan toimiva.

Lastensuojelun työntekijät on koulutettu toimimaan uuden mallin mukaisesti ja heidän tietoisuutensa rikosasioista on parantunut, koska he ovat osallistuneet järjestämääni koulutuspäivään.

7 POHDINTA

Toimintatutkimuksen toteuttaminen oli toimiva menetelmä tämän tyyppisen kehittämistyön tueksi. Toimintatutkimuksen mallin mukaisesti kehittämistyötä tehdessä oli mahdollista suunnitella ja pohtia, kokeilla ja suunnitella uudelleen. Toimintatutkimus mahdollisti myös eri näkökulmien saamisen osaksi kehittämistä. Suunnittelemaani toimintamallia pohdittiin niin rikosseuraamuslaitoksen, lastensuojelun kuin nuoren rikosentekijänkin näkökulmista. Lisäksi koska opinnäytetyöni toteutettiin terveyden edistämisen koulutusohjelmassa, olen ottanut huomioon myös tämän näkökulman. Seuraamusselvityksellä vaikutetaan nuoren kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Toimintatutkimuksen eettisyyttä on vaikea arvioida, koska tutkimus ei tuota varsinaisia tutkimustuloksia. Tämän toimintatutkimuksen luotettavuus ja sitä kautta myös eettisyys tulee todistettua sillä, miten kehitettävä malli toimii. Tutkimuksen eettisyyttä voi mitata myös lähteiden luotettavuudella. Lähteinä käyttämäni tutkimukset ovat luotettavuustasoltaan korkeita. Kansainvälisiä lähteitä en ole työssäni käyttänyt, koska opinnäytetyöni aihe on paikallinen. Nuorisorikollisuus on toki maailmanlaajuinen ongelma, mutta jokaisessa kulttuurissa on erityispiirteensä tässäkin asiassa. Myös lainsäädäntö, jota työssäni käsittelen paljon, koskee vain Suomea.

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta on vaikea määritellä perinteisin menetelmin. Tässäkin tutkimuksessa luotettavuus perustuu yhteistyökumppaneiden neuvottelujen tulokseen, eli siihen, miten tutkittavan kehittämishankkeen tulokset toteutuvat ja toimivat käytännön työssä. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä toimi tämän tutkimuksen ajan työelämän ohjaajanani. Hän luki raporttia säännöllisesti, ehdotti muutoksia ja kommentoi luotettavuuden lisäksi sisältöä.

Rikosasioiden kanssa työskentely vaatii erityisosaamista, ja olisi hyvä, että lastensuojelussa olisi ainakin kaksi sosiaalihoaja, jotka hallitsevat nämä asiat. Ei ole koskaan tarkoituksenmukaista, että joku osaamisalue on vain yhden henkilön hal-

linnassa. Mikäli lastensuojelun organisaatiota tullaan kehittämään, tämä olisi hyvä ottaa huomioon. Lisäksi toivottavaa olisi, että työntekijöille annettaisiin mahdollisuus hankkia lisäkoulutusta rikosasioista. Jatkotutkimushaasteeksi tässä tutkimuksessa nousi, kokevatko nuoret ja heidän perheensä saavan riittävästi tukea lastensuojelusta pyrkiessään rikoksettomaan elämään, ja mikäli eivät saa, miten lastensuojelutyö voisi tässä asiassa kehittyä.

Lastensuojelutyössä on erityisen tärkeää pohtia syitä, ei niinkään seurauksia. Tutustuessani melko laajasti tutkimuksiin nuorisorikollisuuden syistä, sain vahvistusta ajatukselleni siitä, että harva nuori tekee rikoksia vain ”pahuuttaan”. Syyt siihen, miksi nuori ajautuu rikollisuuteen, ovat moninaiset. Usein ajatellaan, että jokainen tekee omat ratkaisunsa. On kuitenkin muistettava, että lähtökohdat näiden ratkaisujen tekemiseen voivat olla hyvin erilaiset. Yksi tämän hetken innovatiivisimmista termeistä on varhainen puuttuminen. Nyky-yhteiskunta kovempine arvoineen tukee mieluummin puuttumista kuin välittämistä.

Tämän opinnäytetyöni päätän otteella Eino Leinon runosta: ”Paha ei ole kenkään ihminen, vain toinen on heikompi toista. On hyvää rinnassa jokaisen, vaikk`aina ei esille loista.”

LÄHTEET

- Ahola, S. & Galli, L. 2010 Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa Anttila, A. & Kuussaari, K. & Puhakka T. (Toim.) Ohipuhuttu nuoruus. Helsinki: Yliopistopaino
- Haapasalo, J. 2006 Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (Toim.) Nuorisoriikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy
- (HE 229/2009) Hallituksen esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 22.3. Saatavissa:
<http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+229/2009>
- Heikkinen, H. & Rovio, E. 2008 Toimintatutkimuksen raportointi. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjäla, L. (Toim.) Toiminnasta tietoon, Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Hansaprint Direckt Oy
- Harrikari, T. 2006 Lastensuojelu rikollisuuteen reagoimisena – rikos lastensuojelun kentässä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (Toim.) Nuorisoriikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy
- Hinkkanen, V. & Pekkarinen, E. & Savolainen, J. 2007 Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen, Tutkimus alle 15-vuotiaian poliisin tietoon tulleista rikoksenteikijöistä Helsingissä. Helsinki: Hakapaino Oy
- Jokela, M. 2006 Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (Toim.) Nuorisoriikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy

Kemppinen, P. 2000 Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kustannusvalmennus P. & K. Oy

Kivivuori, J. 2006. Nuorisorikollisuuden sosiologiset selitykset. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (Toim.) Nuorisorikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy

Kivivuori, J. 2009. Syrjäytymisen määrittelyä. Teoksessa Kivivuori, J. (Toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus, Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: Hakapaino Oy

Kivivuori, J. & Aaltonen, M. 2009. Vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Kivivuori, J. (Toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus, Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: Hakapaino Oy

Kivivuori, J. & Honkatukia, P. 2006 Yhteiskunnallinen konteksti. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (Toim.) Nuorisorikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy

Kivivuori, J. & Salmi V. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995-2004, teemana sosiaalinen pääoma. Helsinki: Hakapaino Oy

Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Tammerpaino Oy

Marttunen M. & Salmi V. 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Nuorisorikollisuus. Saatavissa www.optula.om.fi

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2 §

Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki: Yliopistopaino

Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori, J. 2007. Rikollisuustilanne 2006, rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Hakapaino oy.

Lastensuojelulaki (417/2007)

Linnankangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön selvityksiä.

Porin perusturvakeskuksen toimintasääntö 2011, Perusturva lautakunta. Viitattu 22.3. 2011 Saatavissa:

<http://www.pori.fi/asiakirjat.html>

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Jyväskylä: Bookwell Oy

Salmi, V. 2007. Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006. Helsinki: Hakapaino oy.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki soveltamisopas. Vaajakoski: Gummeruksen kirjapaino Oy

Sovittelu i.a. Sovittelun kulku. Viitattu 22.3.2011. Saatavissa:

<http://www.sovittelu.fi/sovittelunkulku.html>

<http://www.sovittelu.fi/mitasovitteluon.html>

Rikosseuraamuslaitoksen internet sivut i.a. Viitattu 22.3.2011. Saatavissa:

<http://www.rikosseuraamus.fi/17334.htm>

<http://www.rikosseuraamus.fi/15137.htm>

<http://www.rikosseuraamus.fi/15136.htm>

<http://www.rikosseuraamus.fi/33298.htm>

<http://www.rikosseuraamus.fi/49172.htm>

Kankaanpään A-kodin internet sivut i.a. Mitä myllyhoito on, päihderiippuvuus sairautena. Viitattu 22.3.2011. Saatavissa:

<http://www.myllyhoito.fi/mita-myllyhoito-on/paihderiippuvuus-sairautena>

<http://www.myllyhoito.fi/selvapaa>

LIITE 1

Lomake rikosseuraamusviraston pyytämää selvitystä varten nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämistä varten.

Nimi

Kotikunta

Henkilötunnus

Huoltajat

Onko asiakkuudessa/huostassa

Minkä palvelujen piirissä nuori on tällä hetkellä (mielenterveys-/päihdepalvelut ja mahdolliset avohuollon tukitoimet)

Päihteiden käyttö (nuoren oma kertoma)

Vanhempien päihteiden käyttö

Perhesuhteet

Kaverisuhteet

Koulunkäynti (erityisluokka siirrot, miten koulu sujuu, mahdolliset ongelmat koulunkäynnissä)

Tulevaisuuden suunnitelmat

Nuoren oma asenne rikokseen

Vanhempien asenne rikokseen

Suunnitelmat asiakkuudesta/palveluista

Pystyvätkö vanhemmat tukemaan nuoren sosiaalista selviytymistä (työntekijän käsitys)

Yhteenveto

LIITE 2

Uusi toimintamalli tiivistettynä

Nuori syyllistyy rikokseen josta on mahdollista seurata vähintään ehdollista vankeutta
Poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa nuoren rikoksesta Rikosseuraamuslaitokselle
Rikosseuraamustyöntekijä ottaa yhteyttä lastensuojelun yhteyshenkilöön joka tarkistaa nuoren asiakkuuden
Mikäli nuori on asiakkuudessa lastensuojelussa, pyytää toimittaa yhteyshenkilö pyynnön sosiaalisen tilanteen selvittämisestä nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka joko täyttää lomakkeen (LIITE 1) tai sopii haastatteluajasta yhdessä rikosseuraamustyöntekijän kanssa.
Mikäli nuori ei ole asiakkuudessa, sopii yhteyshenkilö haastatteluajan rikosseuraamustyöntekijän kanssa.
Rikosseuraamustyöntekijä laatii seuraamusselvityksen haastattelussa tai lomakkeella saamiensa tietojen perusteella, ja toimittaa seuraamusselvityksen syytäjälle.

LIITE 3

Dia 1		Tilaa muistiinpanoille
Dia 2		

Dia 3	<p style="text-align: center;">Nuorten palaveri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poliisilaitoksella joka maanantai klo 9.00 • Poliisi, syyttaja, rikosseuraamuslaitos, lastensuojelu, sovittelu, sosiaalipäivystys • Käydään läpi viikon aikana nuorten tekemät rikokset • Kaikki läsnäolijat tuovat oman osaamisensa keskusteluun • Syyttaja ottaa kantaa seuraamukseen ja pyytää tarvittaessa seuraamusselvitystä 	
Dia 4	<p style="text-align: center;">Yhteistyöstä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lastensuojelun työntekijä tarkistaa alaikaisen asiakkuuden • Lastensuojelutoimistossa on nimetty yksi sosiaaliohjaaja, joka hoitaa kaikki alaikäisten rikosasiat • mikäli nuori on lastensuojelun asiakkuudessa, tapaa oma työntekijä nuoren ja tämän huoltajan yhdessä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa • mikäli yhteisen tapaamisen järjestäminen on mahdotonta, voi nuoren oma työntekijä toimittaa tarvittavat tiedot (kts.lomake) 	
Dia 5	<p style="text-align: center;">Yhteistyöstä</p> <ul style="list-style-type: none"> • mikäli nuori ei ole asiakkuudessa, tapaa lastensuojelun sosiaaliohjaaja rikoksesta epäillyn nuoren ja tämän huoltajat yhdessä rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa 	

Dia 6	<div data-bbox="336 241 774 573"> <p>Lomake haastattelun tueksi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nimi • Kotikunta • Henkilötunnus • Huoltajat • Onko asiakkuudessa/huostassa • Minkä palvelujen piirissä nuori on tällä hetkellä (mielenterveys-/päihdepalvelut ja mahdolliset avohuollon tukitoimet) • Päihtelien käyttö (nuoren oma kertoma) • Vanhempien päihtelien käyttö </div>	
Dia 7	<div data-bbox="336 779 774 1111"> <p>jatkuu..</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perhesuhteet • Pystyvätkö vanhemmat tukemaan nuoren sosiaalista selviytymistä • Kaverisuhteet • Koulunkäynti (erityisluokka siirrot, miten koulu sujuu, mahdolliset ongelmat koulunkäynnissä) • Tulevaisuuden suunnitelmat • Nuoran oma asenne rikokseen • Vanhempien asenne rikokseen • Suunnitelmat asiakkuudesta/palveluista • Yhteenveto </div>	
Dia 8	<div data-bbox="336 1317 774 1648"> <p>Yhteenveto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskitetty Poriin, palvelu sama koko YTA-alueella • Seurataan kevään ajan toimintaa • Raportti yhteistyön toimimisesta kesäkuun aikana </div>	

Dia 9	<div data-bbox="335 241 774 573"><p>Kiitos</p><ul style="list-style-type: none"> • mielenkiinnosta ja yhteistyöstä </div>	
-------	--	--